

EREVNA

Årg. III

N:r 3

1946

Innehåll

Luther om Ordet	
Några citat.	113
Något om exegetikens primära uppgift.	
Av pastor Martin Magnusson.	123
Kvinna och man i ljust av Guds ord.	
Av hovpredikanten Bo Giertz.	128
1. <i>Lemmar varandra till tjänst.</i>	128
2. <i>Kristus, hustrun och mannen.</i>	131
3. <i>Äktenskap utan tro.</i>	136
4. <i>Möjligheten till äktenskap.</i>	139
5. <i>Kvinnan i församlingen.</i>	143
Rättfärdiggörelsens och helgelsens mystik.	
Av teol. doktor G. Rosendal.	149
I. <i>Juridik och mystik i rättfärdiggörelsen.</i>	150
II. <i>Identitet och mystik i rättfärdiggörelsen.</i>	154
<i>Unio och actio i helgelsen.</i>	159
Anteckningar till nytestamentliga texter.	
Av Hugo Odeberg.	164
<i>Luk. 5:1-11 (5 e. Tref.).</i>	164
<i>Matt. 5:20-26 (6 e. Tref.).</i>	167
<i>Matt. 17:1-8 (Förkl.d.).</i>	169
<i>Matt. 7:15-21 (8 e. Tref.).</i>	171
<i>Luk. 16:1-8. (Villicus. 9 e. Tref.).</i>	172
<i>Luk. 19:41-47 (10 e. Tref.).</i>	174
<i>Luk. 18:9-14 (11 e. Tref.).</i>	175
Innehållsförteckning.	178

Luther om Ordet

Några citat.

Ur företalet till Gamla testamentet:

»Somliga ringaktar Gamla testamentet. De anser det som en bok som givits endast åt det judiska folket och numera är till ingen nytta, eftersom det bara innehåller några gamla historier. De menar att det räcker att ha Nya testamentet och att man i det gamla inte har att söka annat än en andlig innebörd. Origenes, Hieronymus och andra höga herrar har haft den åsikten. Men Kristus säger i Joh. 5:39: Ni forskar i Skrifterna... och det är dessa som vittnar om mig. Sankt Paulus förmanar också Timoteus att fortsätta att föreläsa Skriften, 1 Tim. 4:13. I Rom. 1:2 betygar han att Gud i Skrifterna har utlovat evangelium, och i 1 Kor. 15:3 säger han att Kristus, som föddes av Davids släkt, har dött och uppstått från de döda i enlighet med Skrifterna. Så visar oss också Sankt Petrus mer än en gång tillbaka till Skriften. Därmed lär de oss ju inte att förakta Skriften och Gamla testamentet, utan i stället att med största flit läsa det, eftersom de själva så kraftigt befäster och bevisar Nya testamentet med det gamla och ständigt åberopar sig på det. Så skriver också Sankt Lukas i Apg. 17:11 att man i Tessalonika dagligen rannsokade skrifterna för att se om det kunde förhålla sig så som Paulus lärde. Om man nu inte vill ringakta Nya testamentets grund och bevisning, måste ju det

gamla hållas högt i ära. Ty vad är Nya testamentet annat än en tydlig predikan och förkunnelse om Kristus, förebildad i Gamla testamentet och fullbordad genom Kristus?... Jag ber och förmanar varje from kristen att inte stöta eller förarga sig på enkelheten i det språk och de berättelser som man ofta där möter, inte heller — hur ringa och enfaldigt än Skriftens ord ibland kan förefalla — tvivla på att det dock alltsammans är den högste Gudens majestäts, makts och vishets ord, verk, domar och gärningar. Ty detta är den skrift som gör alla visa och kloka till dårar och står öppen endast för de små och enkla, såsom Kristus säger i Matt. 11:25. Därför skall du lämna ditt eget tänkesätt och betrakta denna skrift som den allra högsta och ädlaste helgedom och som den allra rikaste gruva, som aldrig tillräckligt kan utforskas, så att du kan finna den gudomliga visheten, som Gud här framlägger så enkelt och okonstlat för att dämpa allt högmod. Här skall du finna de lindakläder och den krubba som Kristus ligger i, dit ängeln också visar herdarna, Luk. 2:12. Lindakläderna är visserligen ringa, men dyrbar är skatten Kristus som ligger i dem.

Så skall du nu veta att denna bok är en lagbok, som lär vad man skall göra och vad man skall låta bli, och som dessutom med exempel och berättelser visar hur man hållit eller överträtt dessa lagar. På samma sätt är Nya testamentet ett evangelium och en nådabok, som lär var man skall ta det, varmed lagen fullbordas. Men i Nya testamentet finns jämte nådens lära många andra läror, som är lagar och bud som syftar till att hålla köttet i styr, då ju anden i detta livet aldrig fullkomnas och inte heller nåden kan regera allt. På liknande sätt finns i Gamla testamentet bredvid lagen några löften om nåd genom vilka de heliga fäderna och profeterna under lagen blev såsom vi bevarade i tron på Kristus. Men liksom Nya testamentet huvudsakligen förkunnar nåd och frid genom syndernas förlåtelse i Kristus, så lär Gamla testamentet huvudsakligen lagen,

det utpekar synden och kräver det goda. Så vet du nu, vad du har att vänta i Gamla testamentet.... Sålunda innehåller Första Moseboken nästan enbart exempel på tro och otro och på de frukter som tron och otro bär. Den kan alltså gärna räknas som en evangelisk bok. ... Så har också Mose själv gett till känna att hans ämbete och lära skulle bestå fram till Kristus och sedan upphöra, då han säger: Herren, din Gud, skall låta uppstå åt dig en profet bland ditt folk, av dina bröder, en som är lik mig. Honom skall ni lyssna till. 5 Mos. 18:15. Detta är det finaste bibelordet, själva kärnan i hela Moses undervisning, vilket också apostlarna har hållit högt och använt med kraft, Joh. 1:45, 6:14, Apg. 3:22, 7:37, för att bekräfta evangelium och undanröja lagen. Också profeterna har hämtat mycket ur det.... Därför kallar även Sankt Paulus Moses lag för det gamla testamentet, 2 Kor. 3:14, Kristus likaså, då han instiftar det nya testamentet, Matt. 26:28. Och det är ett testamente, därför att Gud där utlovade och bestämde åt Israels folk Kanaanens land, om de höll vad han hade befallt. Och han gav också folket det han lovat, och förbundet blev stadfäst med fårblod och bockblod, 2 Mos. 24:8. Men eftersom detta testamente inte stödde sig på Guds nåd utan på människors gärningar, måste det bli gammalt och upphöra och det utlovade landet åter förloras. Ty lagen kan inte fullbordas genom gärningar. Och ett annat testamente måste komma, som inte skulle bli gammalt och som inte heller skulle bygga på våra gärningar utan på Guds ord och verk, och därför varar evigt, Hebr. 13:20. Det är också bekräftat genom en evig persons död och blod, och ett evigt land är utlovat och givet. Detta vare nu sagt om Moses böcker och ämbete. Men vad är då syftet med Skriftens övriga, profetiska och historiska böcker. Svar: Inget annat än Mose åsyftar. Ty de driver allesammans Moses ämbete och hindrar de falska profeterna från att föra folket in på de egna självalda gärningarnas väg och håller det kvar i Moses rätta

ämbete och i kännedom om lagen. Genom den rätta förståelsen av lagen vill de hålla människor kvar i insikten om deras egen oförmåga och driva dem till Kristus, såsom Mose gör. Därför utvecklar de också ytterligare det som Mose sagt om Kristus, och ger exempel både på sådana som rätt förstått Mose och på sådana som inte gjort det, samt på bådaderas lön och straff.... Till sist skulle jag väl säga något om den andliga uttydningen av den levitiska lagen och av Moses prästadöme. Men det är för mycket att skriva om: det fordrar utrymme och tid och förklaras bäst muntligen. Ty Mose är i sanning en källa till all vishet och kunskap ur vilken allt har vällt fram, som alla profeter har vetat och sagt. Ja, också Nya testamentet flyter som sagt ut från den och har sin grund i den. Vill du ha en god och säker uttydning, så läs med tanke på Kristus, ty Han är den på vilken allt i dessa skrifter syftar. Gör alltså av översteprästen Aron ingen annan än Kristus allena, såsom brevet till hebréerna gör, 5:4 f. Det brevet ensamt är nästan tillräckligt för att uttyda Moses alla förebilder.... Detta får nu räcka som en kort inledning och uppmuntran till att söka Kristus och evangelium i Gamla testamentet.

Ur företalet till Psaltaren:

»Framför andra böcker i den heliga skrift har Psaltaren varit älskad och prisad av många bland de heliga fäderna. Och förvisso gäller det om denna bok, att den är ett verk som själv tillräckligt prisar sin mästare.... Så anser också jag att det inte finns eller kommer att finnas någon vackrare helgonhistoria än denna Psaltaren. Om någon tog sig för att samla och hopföra allt det bästa ur alla lärorika berättelser och sedan framställde detta på allra bästa sätt, då skulle det just bli en sådan Psaltare. Ty här finner vi inte bara vad en eller två fromma har gjort, utan vad själva hövdingen för alla fromma har gjort, och

vad än idag alla fromma gör: hur de förhåller sig mot Gud och mot människor, mot vänner och ovänner, och hur de betar sig i alla möjliga faror och lidanden. Dessutom finns i denna bok all slags hälsosam lärdom från Gud. Psaltaren bör vara dyrbar och kär för oss, redan därför att den så tydligt förkunnar Kristi död och uppståndelse, och därför att den ger oss en så levande bild av hans rike och av alla kristnas tillstånd och väsen. Psaltaren kan fördenskull kallas en hel liten bibel. Allt som står i vår stora bibel blir på det skönaste och kortaste sätt sammanfattat liksom i en minnesbok. Det är som om den helige Ande själv påtagit sig besväret att här ställa samman allt varigenom kristenhetens alla fromma kan tjäna oss till föredöme, så att den som inte kan läsa hela Bibeln skall ha huvudsumman av den sammanställd i en enda liten bok. Men utöver detta har Psaltaren ett annat härligt företräde. Andra skrifter talar mycket om de heligas gärningar, men de berättar endast föga om deras ord. Men just det gör Psaltaren till en klenod framför andra böcker, just det ger åt Psaltaren en så härlig doft, att den inte bara berättar om de heligas gärningar, utan framför allt låter oss höra deras ord, hur de fordom talade till Gud och bad till honom, och hur de ännu idag talar och ber.... Så har Psaltaren blivit alla frommas bok, och var och en, i vilken ställning han än är, kan ur denna lilla skrift hämta verser eller hela psalmer som passar just för honom och som förefaller som skrivna just för hans räkning. Han skulle inte själv kunna säga eller tänka ut eller ens önska något som mera lämpade sig för honom.... Kort sagt: Om du vill se den kristna kyrkan framställd i en samlad bild med levande färger, så skall du läsa Psaltaren. I den har du en fin, klar spegel, som visar dig vad det är att vara en kristen. Ja, du skall se dig själv i den på ett sådant sätt att du får rätt självkänedom. Dessutom får du i denna bok se Gud själv och allt han skapat....»

Ur företalet till Nya testamentet:

»Liksom Gamla testamentet är en bok som innehåller Guds lag och bud jämte historien både om dem som hållit dessa och dem som inte gjort det, så är Nya testamentet en bok som innehåller evangelium och Guds löfte jämte historien både om dem som tror dessa och dem som inte gör det. Evangelium är ett grekiskt ord som betyder gott budskap, god nyhet, gott besked och rykte som man sjunger och talar om med glädje. T.ex. då David övervann den store Goliat, spreds bland det judiska folket den goda nyheten och det uppmuntrande budskapet att deras gruvliga fiende blivit slagen och att de blivit räddade och fått fred och glädje, och de sjöng och var glada. På samma sätt är Guds evangelium och Nya testamentet en god nyhet och ett gott budskap, som ropats ut i hela världen genom apostlarna, om en verklig David, som har kämpat med synden, döden och djävulen och segrat och därmed räddat alla dem som var fångna i synden, plågade med döden och övervunna av djävulen. Utan att de själva förtjänat det har han gjort dem rättfärdiga, levande och saliga och därmed gett dem frid och återfört dem till Gud. Därför sjunger, tackar och lovar de Gud och är evigt glada, om de bara fast tror detta och förblir i tron.... För att stärka denna tro har Gud gång på gång i Gamla testamentet genom profeterna utlovat detta sitt evangelium och testamente, såsom Paulus säger i Rom. 1: Jag är avskild för Guds evangelium, som Gud har utlovat genom sina profeter i de heliga Skrifterna, evangeliet om hans Son, som till sin mänskliga natur föddes av Davids släkt o.s.v.... Så är nu evangelium inget annat än en predikan om Kristus, Guds och Davids son, sann Gud och människa, som genom sin död och sin uppståndelse för oss har övervunnit synden, döden och helvetet och därifrån frigör alla som tror på honom. Evangelium kan alltså vara antingen ett kort eller ett långt tal, den ene kan beskriva det kort, den andre långt. Den beskriver det långt, som beskri-

ver många Kristi ord och verk, såsom de fyra evangelisterna gör. Den beskriver det däremot kort, som inte beskriver Kristi gärningar utan, såsom Petrus och Paulus gör, i korthet visar hur Kristus genom sin död och uppståndelse har övervunnit synd, död och helvete för dem som tror på honom.... Men att Kristus i evangelium liksom också Petrus och Paulus ger många bud och läror och utlägger lagen, det skall man inte anse för hans viktigaste uppgift här i världen utan räkna bland hans välgärningar genom vilka han tjänade vår svaghet. Om du känner hans gärningar och historia, är det inte detsamma som att du känner evangelium på rätt sätt, ty då vet du ännu inte att han har övervunnit synden, döden och djävulen. På samma sätt är det med hans läror och bud. Att känna sådana är inte heller att känna evangelium. Utan först när den rösten kommer som säger att Kristus är din egen med liv, lära, gärningar, död, uppståndelse och allt vad han har, gör och förmår, känner du det rätt.... Se nu till, att du att på detta sätt förmår läsa Nya testamentets böcker och inte sammanblanda lag och evangelium.»

Ur företalet till Paulus' brev till romarna.

»Detta brev är det verkliga huvudstycket i Nya testamentet. Det innehåller evangelium i all dess klarhet, och det förtjänar väl, att en kristen människa inte bara kan det utantill ord för ord, utan också dagligen tar för sig av det som ett själens dagliga bröd. Ty det kan aldrig läsas eller betraktas för mycket eller för väl. Ju mer man sysselsätter sig med det, dess kostligare blir det och dess bättre smakar det.... För det första måste vi förstå själva språket och veta vad Paulus menar med orden lag, synd, nåd, tro, rättfärdighet, kött, ande m.fl., annars tjänar läsningen ingenting till... Utan att förstå dessa ord kan du aldrig förstå detta Paulus' brev eller någon bok i den heliga

skrift... Alltså finner vi i detta brev i rikaste mått vad en kristen bör veta, nämligen vad lag, evangelium, synd, straff, nåd, tro, rättfärdighet, Kristus, Gud, goda gärningar, kärlek, hopp, kors är, och hur vi skall förhålla oss mot var människa, antingen hon är rättfärdig eller syndare, stark eller svag, vän eller ovän, och mot oss själva. Därtill är detta förträffligt be styrkt med Skriften och bevisat med exempel från aposteln s eget liv och från profeterna, så att här ingenting mer är att önska. Det tycks därför, som om Paulus i detta brev velat en gång i korthet sammanfatta hela den kristna och evangeliska läran och öppna vägen till hela Gamla testamentet. Ty den som har detta brev väl inpräglat i sitt hjärta har otvivelaktigt hela Gamla testamentets ljus och kraft hos sig.»

Ur företalet till Kyrkopostillan:

»... Där ser du att evangelium är en historia om Kristus, Guds och Davids Son, död och uppstånden och satt till att vara Herren, vilket är huvudsumman av evangelium. Eftersom det nu inte finns mer än *en* Kristus, så finns det inte och bör inte finnas mer än *ett* evangelium. Och eftersom Paulus och Petrus på förutnämnda sätt inte lär någonting annat än Kristus, så lär väl inte heller deras brev innehålla något annat än evangelium. Ja, eftersom också profeterna, som Paulus här säger och var och en väl vet, har förkunnat evangelium och talat om Kristus, så är deras lära, där de talar om Kristus, ingenting annat än det sanna, rena, rätta evangeliet alldeles som om Lukas eller Matteus hade framställt det. Så t. ex. då Jesaja i kap. 53 förkunnar hur Kristus skulle dö för oss och bära våra synder, framställer han det rena evangeliet. Och jag är viss om att den som inte får detta förstånd om evangelium, han kan aldrig få något ljus i Skriften eller i grund förstå den... Dock är det synd och skam att det med oss kristna har kommit där-

hän och att vi i betraktande av evangelierna varit så vårdslösa, att vi inte alls förstår dem utan allra först behöver andra böcker och utläggningar, som visar vad vi har att söka och vänta i dem. Detta är så mycket mer att beklaga då ju apostlarnas evangelier och brev är skrivna i den avsikten att de själva skall vara sådana vägvisare som för oss in i profeterna och Mose, i Gamla testamentets skrifter, så att vi själva där skall läsa och se hur Kristus är svept i lindakläder och nedlagd i krubban, det betyder, hur han innehålls och är innefattad i profeternas skrifter... Där borde vårt studerande och läsande öva sig och se efter vartill han är given, vad löftena om honom innebär och hur hela Skriften syftar på honom... Men se nu här, hur goda, beskedliga och fromma barn vi är. För att vi inte skulle behöva forska i Skriften och framför allt där lära känna Kristus, håller vi hela Gamla testamentet för ett intet, som om det nu skulle vara något föråldrat, avlagt och inte mer gällande, då det ändå framför allt kallas *helig skrift*, och däremot evangelium egentligen inte skulle vara skrift utan muntligt tal, som skulle dra fram Skriften i dagsljuset, så som Kristus och apostlarna har gjort. Därför har också Kristus själv ingenting skrivit utan bara talat, och kallat sin lära inte skrift utan evangelium, det vill säga ett gott budskap eller förkunnelse, som skall framföras inte med pennan utan med munnen....»

Ur Stora Galaterbrevskommentaren:

(Sid. 60.) »Skriften är drottningen. Hon skall härska och henne skall alla underdånigt lyda. Inte hennes lärare eller domare utan hennes enkla vittnen, lärjungar och bekännare måste alla vara, antingen det nu är påven eller Luther eller Augustinus eller Paulus eller en ängel från himmelen». (Sid. 229.) »... På den andra anmärkningen svarar jag att Paulus med rätta hänför stället ur 1 Mos. 15 till tron på Kristus. Ty alla det gamla

förbundets löften var inneslutna i löftet om Kristus som skulle komma. På samma sätt inneslöts också patriarkernas tro i tron på honom.... Patriarkernas tro riktade sig emellertid på Kristus såsom den kommande, medan vår riktar sig på honom såsom redan kommen.... De olika tidsåldrarna medför alltså ingen skillnad i tron, den helige Ande, gåvorna. Det har nämligen alltid varit och är fortfarande samma vilja och samma tanke om Kristus hos fäderna som har levt, och hos deras barn som lever nu. Så har också vi en Kristus som skall komma, och tror på honom, såsom Gamla testamentets fäder....»

Ur Om kyrkans babyloniska fångenskap:

(Sid. 25.) »Men min mening är grundad på starka skäl, först och främst på att Guds ord inte får misshandlas, varken av människor eller änglar, utan så långt det är möjligt bör bevaras i sin enklaste mening, och om inte påtagliga omständigheter tvingar till det, bör ingen tolkning godtas som strider mot grammatikens krav och ordens egentliga betydelse, så att inte våra motståndare skall ges möjlighet att slingra sig ifrån hela Skriften. Därför avvisades en gång med rätta Origenes' uppfattning, då han med åsidosättande av grammatikens och språkets krav omtydde både träden och allt annat, som står skrivet om paradiset, till allegorier.» (Endast den allegori som Skriften *själv avser* får godtagas.)

Något om exegetikens primära uppgift.

Av pastor Martin Magnusson.

Om man på frågan, vilken exegetikens primära (och angelägnaste) uppgift är, formulerade svaret sålunda: Exegetikens primära uppgift är att söka förstå de bibliska utsagorna så, som de en gång menats och blivit förstådda av sina ursprungliga upphovsmän, torde svaret sakligt sett kunna accepteras nära nog av varje exeget — i så fall ett ganska anmärkningsvärt och även glädjande förhållande, då enighet som bekant inte är särskilt karaktäristiskt för här avsedda forskare.

Under alla förhållanden accepteras i denna lilla uppsats det ovan angivna svaret på frågan om exegetikens primäruppgift. Det kan då tydligen sägas att frågan om exegetikens här avsedda uppgift i *den* meningen är en synnerligen »enkel» fråga, att det alls inte möter någon svårighet att inse uppgiftens beskaffenhet, det vill m.a.o. säga att inse vilken uppgiften är — att uppgiftens *lösning* sedan kan vara allt annat än enkel är en sak för sig.

Allt annat än »enkla» är också sådana principiella frågor vilka i föreliggande sammanhang gör sig påminta, som frågorna om hur förståelse av bibliska utsagor över huvud kommer till; vilka förutsättningar som härvid är nödvändiga; om det är möjligt att med objektiva resonemang fastställa när en »rätt» förståelse föreligger eller när man åtminstone »närmar sig» en sådan — allt frågor av så grundläggande karaktär att exegetiken i viss mening nära nog kan sägas sväva i luften, så

länge klarhet inte vunnits över desamma. På dessa inom forskningen nästan helt försummade frågor skall vi emellertid inte här gå närmare in. Det är nämligen i ett annat avseende vi vill söka något diskutera frågan om exegetikens primära uppgift.

Om denna fattas så som ovan skett är all fråga om huruvida exegesen bör vara exempelvis »allegorisk» eller »pneumatisk» eller »mystisk», då därmed menas något slags inläsande i texten av sådant som inte finns där, principiellt utesluten. Exegesen måste utifrån vederbörande bestämning vara historisk och ingenting annat, historisk nämligen i den meningen att det gäller att i möjligaste mån söka sig tillbaka till den verklighet, till den förståelse, till den mening, som en gång historiskt förelegat hos vederbörande texts upphovsman.

När det under sådana förhållanden gäller den primära exegetiska uppgiften, exempelvis tolkningen av en given utsaga av aposteln Paulus, skulle det då tydligtvis innebära en rent logisk motsägelse att tala om en »djupare» eller »bättre» förståelse än Paulus' egen: denna senare är ju det ideal, den verklighet, som exegeten har att i möjligaste mån söka närma sig. Däremot skulle det parentetiskt sagt inte innebära en motsägelse på samma sätt, om det sägs att exegeten kan förstå *det* bättre än Paulus som varit föremål för hans förståelse, en fråga som emellertid, vilket lätt inses, inte direkt har med exegetikens primäruppgift att göra, och som därför inte skall behandlas här.

Exegetikens primära uppgift var enligt det förut sagda av historisk natur. Någon »djupare» eller »bättre» förståelse än den som ägdes av vederbörande utsagas upphovsman var i relation till sagda uppgift principiellt utesluten.

Men är därför *varje* tal om en »djupare» eller »bättre» förståelse av en biblisk utsaga något tvivelaktigt? Kan inte ett

sådant tal stå väl samman med den uppgift för den primära exegeesen, som här framställts — det är egentligen dessa sakligt på sitt vis identiska frågor, som vi i denna uppsats ville komma till full klarhet om; en »klarhet» som visserligen för många torde komma att framstå som alldeles självklar och som det därför är onödigt att spilla så många ord på.

Vi svarar emellertid på den sista av de ovan framställda frågorna: Jo, talet om en »djupare» eller »bättre» förståelse kan så vitt vi förstår mycket väl stå samman med vederbörande uppgift och behöver alls inte innebära ett inläsande av obehöriga ting i texten exempelvis i nyplatonisk-alexandrisk anda. I vilken mening är då ett tal om en djupare eller bättre förståelse berättigat och i överensstämmelse med den exegetiska primäruppgiften?

Svaret på den frågan hänger intimt samman med frågan om vilken den förståelse är i relation till vilken den djupare förståelsen framstår som den djupare. Om vi för korthetens skull kallar den förra förståelsen a_1 — den senare (»djupare») förståelsen för b_1 , så är det som omedelbart framgår av det förut sagda visserligen oriktigt att tala om förståelsen b_1 såsom den djupare eller bättre i förhållande till a_1 , under förutsättning att a_1 representerar vederbörande upphovsmans mening.

Men, om den »djupare» förståelsen b_1 sätts i relation till en av exegeten tidigare innehavd förståelse a_2 , så är det uppenbart att ett sådant tal kan vara berättigat och stå väl samman med exegetikens här fattade uppgift. Ett sådant tal behöver ju nämligen endast betyda, att vederbörande efter längre meditation över texten; efter ett mera ingående studium av de paulinska och bibliska skrifterna över huvud; efter ett allsidigare studium av vederbörande tidshistoria o.s.v. lärt sig »förstå» sin text på ett sätt som för honom själv — och eventuellt även för andra — framstår såsom djupare och bättre och som han

menar komma Paulus' egen förståelse närmare än den förståelse han förut haft. Hans senare förståelse är m.a.o. så vitt han kan se »bättre» än den föregående — även om han till äventyrs anar att hans förståelse också nu är långt ifrån fullkomlig. Och att den senare förståelsen är »bättre» än den föregående, sluter han exempelvis av sådana förhållanden som att insikten nu är klarare och i bättre överensstämmelse med övriga utsagor av Paulus och särskilt med sådana utsagor som denna själv framhåller såsom de viktigaste.

I förhållande till en tidigare förståelse kan alltså en senare benämnas djupare och bättre, utan att intolkning skett. Och på ett liknande sätt kan givetvis exegeten A:s tolkning av en given utsaga benämnas djupare än exegeten B:s, utan att A därför med rätta är att stämpla som en om- och intolkare.

Dessa påpekanden må nu framstå hur banalt enkla som helst. De är kanske dock inte fullkomligt obehövlige. Ty talet om en »djupare» exeges är sedan gammalt så misstänkt, särskilt genom den allegoriska bibeltolkningens godtycklighet, att *allt* tal om en djupare exeges utan vidare löper fara att bli stämplat som något oriktigt. Och detta är, menar vi alltså, i sin tur oriktigt: det finns också ett *berättigat* tal om en djupare exeges. Förnekas detta, torde det till sist bero på ett ringaktande av det djup som finns i de bibliska utsagorna själva; det torde till sist bero på att bibelordet mer eller mindre klart medvetet menas vara något så pass grunt och enkelt och »allmänmänskligt» («Jesu enkla lära!») att Ordets verkliga — d.v.s. ursprungliga — mening ger sig s.a.s. av sig själv.

Men som sagt djupet »finns» — det torde den bli varse som på allvar rannsakar skriften. Och att alltmera söka tränga ner i detta djup, i denna verklighet, det är exegetikens angelägna uppgift. Och *om* det vid ifrågavarande sökande vore utslutet att förståelsen kunde i här avsedd mening fördjupas och

»förbättras» — då vore exegetiken i sanning en bra egenartad och även ganska intresselös vetenskap. Att sedan den som redligen försöker driva exeges i här avsedd mening *kan* — liksom varje annan forskare — begå direkta misstag och prestera sådant som är fjärran från fullkomlighet, det skall naturligtvis ingalunda förnekas. Men *strävan* upphör därför inte att vara »den rätta», d.v.s. att stå i överensstämmelse med den uppgift, vederbörande gjort till sin.

Kvinna och man i ljuset av Guds ord.

Av hovpredikanten Bo Giertz.

1. Lemmar varandra till tjänst.

Liksom kvinnan har kommit från mannen, så blir också mannen till genom kvinnan, men allt kommer från Gud (1 Kor. 11:12). Orden är ett nyckelord när det gäller att förstå Bibelns syn på kvinna och man. Båda är skapade av Gud, och båda är skapade för varandra. »Därför skall en man lämna sin far och sin mor och hålla sig till sin hustru, och de två skall vara ett kött» (Matt. 19:5). Människosläktet består inte av människor. Det består av kvinnor och män, som redan från begynnelsen skapats till varandras tjänst. De behöver varandra och är satta att tjäna varandra, var på sitt sätt och med sina gåvor.

Detta betyder *ingen olikhet inför Gud*. När det gäller rätten att vara Guds barn, proklamerar Skriften den fullkomliga likheten mellan alla människor. »Alla är ni Guds barn genom tron på Kristus Jesus. Alla ni som har blivit döpta till Kristus har blivit iklädda Kristus. Här är inte jude eller grek, slav eller fri, man och kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus» (Gal. 3:26 ff.). Här står alla hand i hand. Alla är syndare, och alla är benådade. Ras, språk, samhällsställning och kön betyder ingenting, när det gäller delaktighet i Kristi försoning. Alla är ett i Kristus.

Och dock har Gud skapat både ras, stånd, yrken och kön. Även i Kristus kommer detta till synes. Vi är alla lemmar i Kristus, men alla lemmarna har inte samma uppgift (Rom. 12:4 ff.). Vi har olika gåvor och olika uppgifter, men var för sig är vi lemmar varandra till tjänst. Paulus utmålar det åskådligt i 1 Kor. 12: Öga och öra, huvud och fötter har inte samma funktion, men de hör alla till kroppen. De är sammanfogade av Gud »för att det inte skall uppstå splittring i kroppen utan lemmarna ha samma omsorg om varandra». Det är därför ingen mening i att tala om förnämre och ringare lemmar. *Alla* behövs, och »de av kroppens lemmar som vi anser svagast är så mycket mer nödvändiga».

Kristenheten är alltså en organism, sammanfogad av *olika* lemmar. Alla lemmar *kan* inte och *skall* inte ha samma uppgift, men alla kan och skall tjäna varandra. Beviset för att det är fråga om kristna människor är just att olikheten inte blir orsak till söndring, inte till avund, inte till bråk och kiv och krav, utan till inbördes tjänst, inbördes nytta och inbördes uppbyggelse.

Sedan detta blivit sagt, har vi kanske möjlighet att förstå vad Bibeln säger om *man och hustru*: »En man är sin hustrus huvud, liksom Kristus är församlingens huvud — han som är Frälsare för sin kropp» (Ef. 5:23). På ett annat ställe (1 Kor. 11:3) uttrycks saken så: Kristus är varje mans huvud, och mannen är kvinnans huvud, och Gud är Kristi huvud. Det sista tillägget får inte glömmas: Gud är Kristi huvud. Däri ligger utsagt den fullkomliga gemenskapen mellan Fadern och Sonen. Fadern älskar Sonen, och Sonen är ett med Fadern och med hans vilja. Det är nu att märka att Sonen inte blir *mindre*, därför att Fadern är hans huvud. Tvärtom, det är beviset för den fullkomliga kärlek som råder mellan dem och för den gemenskap som gör att Sonen har del i Faderns makt och härlighet.

På samma sätt är Kristus ett huvud för församlingen. Det består en verklig gemenskap dem emellan. Kyrkan är hans kropp, vi är hans lemmar. Nu utgör äktenskapet (enligt Ef. 5) en gemenskap av samma slag, en fullkomlig förening av två människor, som förut varit skilda individer, men som nu för-enats till en andlig enhet, på samma sätt som Kristus är för-enad med sin kyrka. I denna förening har nu mannen en lik-nande ställning som Kristus i sitt förhållande till Kyrkan. Bi-beln uttrycker det så: Ni män, älska era hustrur, så som Kris-tus har älskat församlingen och offrat sig för den. Ni hustrur, underordna er era män, så som ni underordnar er Herren. (Ef. 5:25 o. 22, jfr Kol. 3:18-19.)

Dessa ord hör — som professor Odeberg påpekar — till de pärlor som Kristus förbjuder oss att kasta för svinen. Det vill säga: dessa sanningar får endast sin rätta mening *i Kris-tus*, alltså bland dem som lever i förening med Kristus. Alltför ofta har man glömt, att Nya testamentets förmaningar till äkta makar uttryckligen är givna till dem som »har fått Guds helige Ande» (Ef. 4:30) och »har uppstått med Kristus» (Kol. 3:1), så att de »klätt av sig den gamla människan med hennes gär-ningar» (v. 9). Man har glömt att det är fråga om *förmaningar* och att det som Skriften förmanar en *hustru* att *frivilligt* göra inte får förvandlas till en *lag* om de rättigheter som hennes *man* skall ha. I stället har man försökt göra civilrätt av den satsen att mannen är kvinnans huvud. Då blir alltsammans en karikatyr. En sådan karikatyr var många äktenskap i en gången tid, när kvinnan av lagen gjordes omyndig under en man som på inget vis hade klätt av sig den gamla människan med hen-nes gärningar. Den bitterhet som man ännu i dag kan finna mot Bibelns lära om äktenskapet beror just på att evangeliet missbrukats till borgerlig lag och fått bli en täckmantel för ett tyranni och ett godtycke som inte haft någonting med kristen-dom att göra. Evangelium *är* inte lag. Den kärlek som verkar i

en pånyttfödd människa kan inte tvingas fram med paragrafer. Varken bergspredikan eller Paulus' brev kan förvandlas till Kungl. svensk förordning. Man kan inte stadga i lag att den som blir berövad sin plånbok skall lämna klockan på köpet. Inte heller kan riksdagen föreskriva att var och en som blir slagen skall vända andra kinden till, och att ingen får vägra att ge åt den som ber honom. Ty Kristi Andes frukter kan inte göras till lag för oomvända människor — inte heller i äkten-skapet. Naturligtvis gäller Guds bud för alla, även för de oomvända. Efter dessa bud kommer de en gång att prövas inför Kristi domstol, och det kommer att bli dem till dom, om de inte låtit sig fyllas av Kristi Ande och av hans kärlek. Men detta måste ske frivilligt. De förmaningar som Skriften ger åt dem som vill låta sig ledas av kärlekens Ande, får inte göras till en lag som bara sätter vapen i händerna på själviska och obotfärdiga människor.

Men för *kristna*, som verkligen lever i Kristi gemenskap, är och förblir detta deras Herres vilja. »I Kristus» formas också äktenskapet på ett nytt sätt. Kristus är då alltid med som Mästare och Herre. Det är han som hindrar missbruken och gör att makarnas olika gåvor och olika uppgifter blir till välsignelse.

2. Kristus, hustrun och mannen.

Nya testamentet lär alltså att mannen skall älska sin hustru, så som Kristus älskar sin församling. Det är detta som lyfter hans kärlek till något som är mer än en vanlig förälskelse. En vanlig förälskelse varar så länge man menar sig »ha skäl» att älska. Kristus har inget »skäl» att älska sin kyrka. Han älskar oss oförskyllt, utan att vi förtjänat det, med en evig kärlek. Så skall mannen älska sin hustru utan att se på de fel som hon *naturligtvis* har (liksom han själv!). I vigseln har Gud givit just denna kvinna åt honom, för att han skulle sörja för

henne, ta hand om henne med ömhet och varsamhet och visa henne all den kärlek som en människa kan visa en annan.

Vidare: Kristus har *offrat sig* för församlingen. Han har gjort sig solidarisk med henne, burit hennes fel som sina och tagit ansvaret för hennes framtid. Så skall mannen sätta in hela sitt liv och hela sin existens för sin hustru. I motgångarna vältar han inte skulden på henne, i bekymren lämnar han henne inte ensam. Även när hon uppenbart felar, bär han hennes fel som sina egna, både inför Gud och inför människor.

Vidare: Kristus gör kyrkan delaktig av allt det som han vunnit genom sitt frälsningsverk. Liksom han blev fattig för vår skull och inte behöll sin gudslighet för sig själv, så behåller han inte heller efter sin upphöjelse något av sina nådeskatter för sig själv. På samma sätt skall det vara med mannen i ett kristet äktenskap: Han äger ingenting för sig själv. Vad han har är också hustruns. Vad han äger, vad han vinner, vad han gläder sig åt — allt är till för henne.

Slutligen: Kristus är nära sin kyrka alla dagar intill tidens ände. Han leder henne genom alla stormar och styr allt till en god utgång. Den konungamakt han fått och det regemente han utövar är bara till för att kyrkan skall ha ett skydd och ett bistånd som inte sviker. Själv vinner Kristus ingenting på allt detta och begär ingen annan lön än syndares räddning. Även i sin upphöjelse är han en tjänare åt dem. Också det har något att säga om mannens ställning i äktenskapet. Sin plats som »huvud» har han för de sinas skull. När han fattar ett beslut så är det till deras bästa. Det är inte en förmån som han utnyttjar för egen del, utan en plikt som han dag för dag har att fullgöra till förmån för andra.

Så ungefär kan man förklara vad som ligger i Bibelns lära om mannen som hustruns huvud. Varje äkta man bör noga betänka det. Det händer att husfäder med ett litet belåtet leende konstaterar att det är god kristen ordning att mannen skall råda

i sitt hus. De har skäl att knäppa sina händer och fråga sin Herre hur de egentligen förvaltat det uppdrag han gett dem: att »älska sina hustrur, så som Kristus har älskat församlingen och offrat sig för den». Det är en mycket allvarlig synd att använda den fullmakt man fått av Gud till eget behag och egen nytta. Skriften manar männen att vara noga med sitt förhållande i äktenskapet, så att deras »böner inte blir hindrade» (1 Petr. 3:7). Meningen är klar: försyndelser mot hustrun bryter förbindelsen med Gud.

Nya testamentets förmaning till en kristen hustru har vi redan citerat. På tre ställen hos Paulus och Petrus är det samma ord som går igen: Ni hustrur, underordna er era män.

Det är att märka att denna förmaning endast är en tillämpning av en regel som gäller för allt kristet liv. »Underordna er varandra i Kristi fruktan» säger Paulus (Ef. 5:21) omedelbart innan han går vidare och säger: »Ni hustrur, underordna er era män.» Kravet gäller oss alla. Här går en av gränslinjerna mellan Kristus och världen. Denna världens människor älskar att visa sin makt. De låter kalla sig »välgörare» och de »uppträder som herrar över sina landsmän». *»Men så skall ni inte handla»*, säger Jesus, »utan den störste bland er skall vara som den yngste och den som är ledare skall var som tjänaren» (Luk. 22:26). Liksom Kristus frivilligt avstod från sin makt och kom i tjänaregestalt, liksom Mästaren var bland sina lärjungar» som tjänaren», så innebär lärjungaskapet att man »mister sitt liv i denna världen», avstår från de anspråk som annars förefaller naturliga och tjänar sina medmänniskor med en kärlek som inte söker sitt. Därför att en kristen är fullkomligt fri i det som verkligen betyder något (d.v.s. fri från synden, skulden och döden) kan han i denna världen villigt och tåligt böja sig under korset. Den åter, som söker allt sitt goda i denna världen, kommer självfallet att ängsligt vaka över sina pengar, sin makt och sina yttre rättigheter. En kristen är inte beroende av så-

dant. Han kan »underordna sig varje myndighet för Herren skull» (1 Petr. 2:13). Vi vet hur Bibeln punkt för punkt utför detta program för det kristna tjänandet: »Varje människa skall underordna sig den överhet hon har över sig» (Rom. 13:1). »Ni barn, lyd era föräldrar i allt» (Kol. 3:20). »Ni slavar, lyd era jordiska herrar i allt» (v. 22). I en sådan underordning ligger det ingenting förnedrande för en kristen. Han böjer sig inte för våld eller hot, utan frivilligt, för Kristus. »Det är Herren Kristus ni tjänar.» Allt detta skall ni göra, »inte som ögon-tjänare för att ställa sig in hos dem, utan av uppriktigt hjärta i fruktan för Herren». Det sker »i Herren», »så som ni tjänar Herren och inte människor».

Även om man har att göra med en vrång överhet eller »ovilliga» herrar, förmanar evangeliet till lydnad. Jesus bjuder oss att inte stå emot en oförrätt, och han har själv varit vår förebild i det stycket. »När han blev smäddad, smädade han inte igen, och när han led, hotade han inte, utan överlämnade sin sak åt honom som dömer rättvist» (1 Petr. 2:23). Därför är också vi kallade att visa tålmod. Just därigenom kan vi »genom att göra gott tysta munnen på oförståndiga och okunniga människor». På det viset är det som en kristen besegrar det onda med det goda (Rom. 12:17 ff.).

I detta sammanhang förmanar nu Nya testamentet också hustrurna att underordna sig sina män. Det är mycket viktigt att detta sammanhang hålls klart. Det är nämligen inte något särskilt krav som skulle ställas just på en hustru. Det är endast tillämpningen av en regel som gäller alla dem som vill ta sitt kors på sig och följa Jesus.

Men hur kommer det sig då, att Bibeln på alla dessa ställen talar om *hustruns* plikt att underordna sig? Varför inte lika mycket om mannens?

Ser man på sammanhanget, är svaret fullkomligt klart. Här talas om en kristens plikt som undersåte, som tjänare eller som

son och dotter. Här talas om överhet, husbönder och föräldrar. Det gäller alltså sådant som Luther kallade »stånd» och »äm-beten». Gud har ju här i världen skapat vissa ordningar för den mänskliga sammanlevnaden. Dessa ordningar är uttryck för Guds kärlek. De är ett medel för hans omvårdnad om oss. Samhället är till för att skydda den svage mot övergrepp, föräld-rarna skall sörja för barnen o.s.v. Inom dessa samhällsordningar har nu Gud stadgat en viss arbetsfördelning och delat ut olika uppgifter. Han har gett en viss bestämd fullmakt åt överhet, föräldrar och husbönder, och ställt andra människor i ett visst bestämt förhållande av lydnad och underordning. Häri ligger ingen gradering av människorna. Det betyder inte att de har olika rang eller värde. Det betyder bara att Gud har gett dem olika uppgifter och att dessa uppgifter skall samverka till allas bästa. För en kristen är dessa ordningar heliga, eftersom de är stiftade av Gud. Han vördar dem och tackar för dem, därför att han vet att Gud är verksam i allt detta.

Det framgår nu alldeles klart (t.ex. av Ef. 5-6 och Kol. 3) att Nya testamentet räknar också *familjen* till dessa ordningar. Lika klart är det att Nya testamentet lär att det är mannen som av Gud är insatt till familjens huvud. Härav följer Skriftens förmaningar till både man och kvinna, så som vi nyss sett dem framställas. Härav följer också att en kristen tackar sin Herre för äktenskapet och försöker göra det till det som det skall vara enligt hans vilja: en hjälp för både man och hustru, ett redskap för Guds goda omvårdnad om en mor och hennes barn och en bild av den fullkomliga enheten i kärlek mellan Kristus och hans kyrka.

*

Det kristna äktenskapet innebär alltså att mannen skall älska sin hustru, så som Kristus älskar sin församling. Han skall sörja för de sina och sätta in hela sitt liv och alla sina krafter

till deras skydd och välfärd. Hustrun åter underordnar sig sin man, eftersom han enligt Guds ordning är familjens huvud. Bibeln understryker att »så bör det vara i Herren» (Kol. 3:18, jfr Ef. 5:22: »såsom ni underordnar er Herren»). Denna ordning accepteras alltså som ett uttryck för Kristi vilja. Hemmet behöver ett huvud. Mannen har fått uppdraget att vara det. Härmed är inget förklenande sagt om någon av de andra familjemedlemmarna, lika litet som det är förnedrande för en styrman att skeppet också har en kapten eller för undersåtarna att de har en överhet.

Återigen måste det nu understrykas att man inte får göra juridik av detta. Bibeln förmanar en kristen att vara överheten underdånig, men det innebär inte att överheten har fria händer att göra vad som helst med undersåtarna. Bibeln bjuder barnen att underordna sig, men det betyder inte att föräldrarna skall ha rätt att ostraffat vara brutala eller försumliga. Bibliska förmaningar skall riktas till den som Bibeln riktar dem till. De skall inte förvandlas till lagar som ger makt åt andra. Därför får den borgerliga lagen inte ge mannen alla rättigheter i hemmet, därför att han *borde* vara familjens huvud. Han *kan* ju inte vara det på ett rätt sätt, om han inte själv har Kristus till sitt huvud.

3. Äktenskap utan tro.

Men hur skall man nu göra med de andra — med *dem som inte tror*?

De skall — så gott det nu går — styras av det, som Luther kallade »det världsliga regementet». Eftersom människor inte frivilligt böjer sig för Guds goda vilja, har Gud satt svärdet i överhetens hand för att tvinga dem. Det betyder att den borgerliga lagen är till för att — så långt det nu går — tvinga hårda och oomvända människor att ta hänsyn till sin nästa och inte kränka andras rätt. Den borgerliga lagen får därför in-

skränka sig till att hävda det utvärtes i Guds lag. Den skall — så långt det nu går — kräva rättfärdighet, barmhärtighet och kärlek (i dess borgerligt-humana betydelse, som kan definieras som »saklig omsorg om nästan» och som inte är detsamma som den kristna kärleken, den som beskrivs t.ex. i 1 Kor. 13). Den borgerliga lagen går ändå Guds ärenden — eller rättare: den *borde* gå dem — fast den får nöja sig med att försöka skapa fram drägliga existensvillkor, utan att kunna förverkliga den kärlek som bara kommer som en frukt av tron. Den borgerliga lagen kan t.ex. reglera husbönders och tjänstefolks inbördes förhållande. Den försöker också reglera förhållandena i äktenskapet. Inom vissa gränser kan den där ge uttryck åt Guds krav på att mannen skall vara familjens huvud, nämligen så långt att den tvingar försumliga fäder att fullgöra sina underhållsplikter. Den får däremot inte ge mannen den myndighet som han endast kan bruka rätt om han själv står under Guds myndighet. Formellt kunde det tyckas vara i överensstämmelse med Guds bud, när den gamla lagen nödgade kvinnan att underordna sig i allt. Reellt innebar det ett grovt åsidosättande av Guds ord. Guds mening med äktenskapet är nämligen att kvinnan skall få ett hem, som ger henne ramen för en tryggad och lycklig existens, och som ger henne möjligheter att fylla de uppgifter som maka och mor som bara hon kan fullgöra i mänsklighetens stora sammanhang. Det är klart att det syftet bara motverkas om lagen ger alla de juridiska rättigheterna åt mannen. Lagen måste tvärtom se till, att den sätter en gräns för försummelser och godtycke från mannens sida. Annars sviker överheten sin plikt att »straffa den som gör det onda».

I ett kristet äktenskap ligger saken annorlunda till. Där lever båda makarna i trons lydnad under Kristus. Därför blir det till slut så, att ingen tänker på »vem som bestämmer». Avgörandet ligger ju alltid till slut hos Kristus, och när makarna hjäl-

per och råder varandra, är det alltid i sista hand för att finna hur de skall handla som kristna. Det kan ändå vara svårt att veta hur man skall göra. Ansvaret ligger härvid på mannen. Han är satt att vara familjens huvud. Han får inte skjuta ansvaret ifrån sig. Han skall våga fatta beslut. Oomvända människor tror alltid att det är en lycka att få bestämma och befalla, isynnerhet om de inte har haft mycket att säga till om i livet. Erfarenheten brukar lära också den som inte tror, att det är en börda att bära mycket ansvar. Och den som vet något om ansvaret inför den stora räkenskapsdagen, han ville helst slippa styra och ställa. Var och en måste ju svara för sina gärningar, också för sina beslut som far eller mor, som make eller husbonde. Det hör med till den gamla människans väsen att då vilja skjuta ansvaret ifrån sig. Men mannen får inte undandra sig sin plikt att vara ett huvud för de sina. Han får inte löpa ifrån sin skyldighet att styra och ställa och bära hela den dagliga bördan av omsorgen om sitt hus.

Men om nu en kristen hustru är så olycklig att hon fått en man som missbrukar sin ställning? Bibeln har tagit också det med i räkningen. Som grundregel gäller naturligtvis satsen att man måste lyda Gud mer än människor. Man får t.ex. inte låta barnen lida skada för makens skull. Men när det sedan gäller att övervinna det onda, rekommenderar Nya testamentet överallt förlåtelse, tålmod och villighet att lida. Saken finns särskilt grundligt behandlad i Petrus' första brev, som talar så mycket om det kristna tålmodet under lidandet, och som i det sammanhanget också tar upp frågan om hustrur som har en svår ställning i hemmet.

Naturligtvis kan också mannen råka i motsvarande situation. Hans plikt är då given genom hans ställning som kvinnans huvud. Han skall handla mot sin felande hustru så som Kristus har handlat mot kyrkan. Det betyder först och främst att han skall förlåta. Det betyder vidare att han skall vara villig

att bära hela bördan av en annans förseelser. Hustrun är ju hans egen kropp, säger Paulus. »Ingen har någonsin hatat sin egen kropp, utan man ger den näring och vårdar den, så som Kristus gör med församlingen» (Ef. 5:29).

Naturligtvis kan det hända — både för en hustru och för en man — att en sådan uppoffrande kärlek tycks vara förspilld. Även Guds kärlek blir ju ibland förtrampad i denna onda värld. Det hör med till de villkor under vilka den himmelska kärleken lever här på jorden. Och dock skall det visa sig att den uppenbarade något av korsets hemlighet — kanske för barn eller grannar — på ett sätt som förhärligade Gud. Evangeliet är ingen patenterad metod att vinna den jordiska lyckan. Men det har med sig löftet att om vi lider med Honom, så skall vi också bli förhärligade med Honom.

4. *Möjligheten till äktenskap.*

För Bibeln är det normalt att en människa skall vara gift. Celibatet kan visserligen vara en kristen livsväg, men endast i kraft av en nådegåva från Gud eller en särskild läggning (Matt. 19:12, 1 Kor. 7:7), och endast därför att man på det viset får bättre möjligheter att tjäna Gud eller under »trånga» tider slipper onödiga bördor (1 Kor. 7).

Annars räknar Nya testamentet uppenbarligen med äktenskapet som det normala. De ogiftas problem, som spelar en så stor roll för oss, existerade knappast på Jesu tid. Äktenskapet är därför ojämförligt mycket klarare belyst i Bibeln än alla de frågor som ställer sig för den som inte lever i äktenskap.

Hur är det t.ex. med den ogifta kvinnans ställning? Det är utan vidare klart att inte de förmaningar gäller för en ogift kvinna, som Bibeln riktar till en gift. Vi har sett att Nya testamentets lära om kvinnans uppgift i äktenskapet hänger oupplösligt samman med det faktum att man och hustru blir *ett* på

ett sätt som motsvarar enheten mellan Kristus och församlingen. Vi har också sett att Bibelns förmaning till en hustru att underordna sig inte får göras till borgerlig lag. I fråga om den ogifta kvinnans ställning i samhället har en sådan förmaning ännu mindre något att säga. Som alla sociala förhållanden måste denna fråga lösas efter normerna för rätt, billighet och kärlek. Kan inte kvinnan inom äktenskapet få den trygghet och den livsuppgift som Gud vill ge henne, så måste hon få den på annat sätt. För en kristen gäller här regeln: »Ingen skall söka sitt eget bästa, utan var och en den andres.»

Nu måste det emellertid tilläggas att det måste vara något fel — och ett mycket allvarligt fel — med det samhälle där en stor procent av den vuxna befolkningen förblir ogift. Det är gott och väl att kvinnan fått en bättre social ställning under sista seklet. Men det är ändå något grundväsentligt som brister i vårt samhälle, så länge så många människor inte tycks ha möjlighet att få ett eget hem. Man och kvinna är skapade för varandra. Kvinnans naturliga kallelse är att vara mor. Det är hennes största lycka, och det ger det vackraste utloppet för de gåvor hon har fått av Gud. Undantag finns — efter Guds vilja — och de skall respekteras, men de är och förbli undantag.

Varpå beror det då att det moderna samhället tycks vara mindre ägnat än något tidigare samhälle, när det gäller att ge människor möjlighet till en så naturlig sak som att gifta sig? Som nummer ett bland orsakerna står givetvis *synden*. Detta är något som har skett *mot* Guds vilja. Felen sitter både i samhällsordningen och hos den enskilde.

Det är något som är galet i själva samhällsordningen. Det har länge betraktats som en privatlyx att ha hustru och barn. Ungkarlen har fortfarande bättre lön än sin gifte kamrat, eftersom han på sin egen person kan använda lika mycket pengar som i det andra fallet måste räcka till en hel familj. Från kristen synpunkt är det ingen tvekan om att samhället bör stödja

och underlätta familjernas existens. Överheten skall ju prisa den som gör det som är gott. Och det är verkligen något gott att föda och fostra barn.

Naturligtvis är det också något galet i den enskilda människans inställning, när man räknar på om det »lönar sig» eller är »värt besväret» att gifta sig och bli far och mor. Det är framförallt något grundväsentligt galet, när sexuallivet blir en privat njutning i stället för ett led i en fars och en mors kärlek. Mannens gamle Adam är som bekant så funtad, att han mer än gärna vill tillfredsställa sin sexualdrift utan att behöva ta på sig något ansvar eller några plikter. Den gamla människan vill helst smita från alla besvären med hustru och barn. Tyvärr finns det nuförtiden alltför många kvinnor som på den punkten är alltför villiga att ge mannen möjligheter att tillfredsställa sin själviskhet. Ju »friare» kärleken blir, desto mindre bli kvinnans möjligheter att få ett eget hem. Kvinnan blir i själva verket aldrig »frigjord» på den vägen. Hon blir i stället slav under männens krav på henne. Av fruktan för att »bli på överblivna kartan» får hon finna sig i att bli utnyttjad i den ena lösa förbindelsen efter den andra, ständigt på nytt gäckad i hoppet att få ett eget hem. Till slut blir hon kanske hård och bitter och förnekar att hon någonsin längtat efter hem och barn.

I Kristi namn måste det åter och åter sägas att detta är ett slaveri som på det allra grövsta kränker kvinnans människovärde. Av aktning för kvinnan måste man hålla både på äktenskapet och på den rätta vägen in i äktenskapet, den som ger kvinnan garantier för att mannen verkligen vill ta ansvaret för henne och inte bara utnyttjar henne för tillfället för att sedan överge henne, när det passar honom.

Men det måste också från kristet håll göras något verkligt allvarligt för att förbättra kvinnans ställning inom äktenskapet. De gifta kvinnorna är det moderna samhällets styvbarn. Det finns lagar som begränsar hembiträdenas arbetsböda (som

väl är!), men ingen har ännu givit husmödrarna tillnärmelsevis samma förmåner. Det finns ingen arbetarhustru som kan drömma om att ha så mycket pengar att röra sig med för sina egna behov som hennes 16-åriga dotter får, när hon tar sin första hembiträdesplats. Lika litet kan hon drömma om att få lika mycket reglerad fritid som dottern. Och om dottern har plats i en tjänstemannafamilj med barn, är det alldeles säkert att hon har större månadspengar till sitt privata förfogande än frun i huset — och att frun har det långt sämre ställt ifråga om fria kvällar och lediga söndagar. I allt flera hem är det ju numera så, att man släppt hoppet om att någonsin mera få ett hembiträde. Härmed har många gifta kvinnor ställts inför arbetsuppgifter utan tidigare motsvarighet. Tyvärr finns det män som inte ägnar alltför många tankar åt den saken utan skjuter alltsammans på hustrun, bara därför att det är fråga om »hemgöromål». Var i Guds ord står det att en man inte skall befatta sig med hemgöromål? Står det inte tvärtom: Bär varandras bördor? Och det borde väl vara självklart att mannen tar på sig sin del av den ökade bördan, när det inte går att få hjälp i hemmet. Det borde vara självklart att han borstar sina kläder och sina skor, att han bäddar sin säng, att han städar efter sig och att han hjälper till med den disk som han dock har lika stor del i som hustrun. Det är en stor kristen uppgift för alla män att sätta in både pengar och tid, både sina krafter, sitt intresse och sin uppfinningsförmåga på att minska hustruns arbetsbörda. Mycket kan hjälpas genom att man skruvar ned sina anspråk och ändrar på sina vanor. Men det finns också sådant som man inte kan hjälpa på annat sätt än genom att gå upp tidigare om morgnarna eller arbeta några timmar om dagen med sådant som man tidigare inte drömt om att behöva göra. Men varför skall bara hustrun behöva göra det som hon egentligen inte tidigare räknat med att behöva göra? Hon är dock »det svagare kärlet», som av naturen har de mindre

kroppskrafterna — och redan förut en arbetsbörda som mer än väl borde räcka till.

5. *Kvinnan i församlingen.*

Vi har kanske i det föregående sett så mycket av Bibelns syn på kvinnan och mannen, att vi nu till slut kan gå till ett problem där man oundvikligen tycks råka ut för missförstånd, när man kommer från profana utgångspunkter. Det gäller frågan om kvinnan i församlingen, d.v.s. i den *gudstjänstfirande* församlingen. (Det är nämligen det som Paulus talar om i 1 Kor. 14:34.)

Bibeln ger på flera ställen anvisningar om hur kristna människor skall förhålla sig vid församlingens gudstjänst, t.ex. i 1 Kor. 11-14 och 1 Tim. 2. På båda dessa ställen förekommer nu också förmaningar i fråga om kvinnornas uppträdande (bl.a. i fråga om en klädsel som inte får vara utmanande) och det är i det sammanhanget som det heter: »Liksom kvinnorna tiger i de heligas alla församlingar (d.v.s. i alla kristna församlingar) skall de tiga i era församlingar. De får inte tala utan skall underordna sig, som också lagen säger» (1 Kor. 14:34). Och i 1 Tim. 2:12 heter det: »Jag tillåter inte att en kvinna undervisar.»

Vid gudstjänsterna uppträdde vid denna tid dels tillfälliga talare som i kraft av någon nådegåva hade något särskilt att meddela, dels församlingens förtroendemän som i kraft av sitt uppdrag var satta att undervisa i »den sunda läran». Till dem hörde en hel rad Ordets tjänare: apostlar, profeter, evangelister, lärare, församlingsföreståndare (biskopar), äldste (presbyterer) o.s.v. De hade den uppgift som sedan alltmera kom att vila på biskoparna och presbytererna (av vilka senare vi som bekant fått vårt ord »präst»).

De var alltså *lärare i församlingen*. Därmed var de också

Guds församlings *herdar*. (I Ef. 4:11 sammanställs just »herdar och lärare».) Liksom Kristus var överherden, var de herdar för hjorden. De skulle vaka över själarna och avlägga ränskap för dem (Hebr. 13:17). Församlingen var ju *Guds husfolk* (Matt. 10:25, Ef. 2:19, Hebr. 3:6). Man måste ha just denna nytestamentliga tanke klar för sig för att förstå vad herdeämbetet betyder. Kristus är husbonden. Han sänder män som »av sin herre blir satta över de andra tjänarna» (Matt. 24:45) för att ta vård om det i husfaderns ställe. Därför heter det om biskopen (1 Tim. 3:4 f.) att »han skall ta väl hand om sin egen familj ... Men om någon inte förstår att ta hand om sin egen familj, hur skall han då kunna ta hand om Guds församling?» Han är alltså husfader i församlingen, så som han är det i sitt hem. Därför skall de kristna också vara lydiga mot sina ledare och böja sig för dem (Hebr. 13:17), så som husfolket underordnar sig husfadern.

Att vara lärare i församlingen innebar alltså i urkristendomen långt mera än att hålla en predikan eller ett anförande. Det var ett herdeuppdrag och en tjänst som husfader för Guds husfolk. Det är väl detta som gör att Bibeln — liksom hela den fornkyrkliga traditionen — är så fullkomligt enstämmig på denna punkt: den vill inte att kvinnan skall vara lärare i församlingen. Annars har den givit det vidaste utrymme åt kvinnans gåvor — mycket bättre än vi gjort nu för tiden! — men vid läroämbetet sätter den en gräns. Naturligtvis betyder det inte att kvinnan skulle vara oduglig att undervisa. Det kan hon mycket väl (se Apg. 18:26), liksom hon kan profetera (1 Kor. 11:5, Apg. 21:9) Men hon gör det inte »i församlingen». Hon bör inte »uppträda som lärare» för Guds församling, ty hon är inte satt att förestå Guds hus, liksom hon inte är huvudet för sin egen familj. Det hör med till den fördelning av gåvor och uppgifter som Gud har gjort. Kvinnan är husmoder men inte husfader. Därför är hon inte heller husfader i Guds hus, inte

herde för hjorden, inte lärare i församlingen. Att det råder ett sammanhang mellan dessa båda saker framgår av 1 Tim. 2:12: »Jag tillåter inte att en kvinna undervisar eller gör sig till herre över mannen, utan hon skall leva i stillhet.» Det är alltså lika mycket emot Guds ordning att kvinnan är församlingens lärare och ledare som att hon råder över sin man. Husfaderns kall är inte hennes.

För en kristen är det självklart att respektera en sådan Guds ordning, lika självklart som att man underordnar sig överheten. Härmed är ingenting nedsättande sagt om den som underordnar sig. Det är aldrig nedsättande att underordna sig för Kristi skull. Här är ju inte fråga om någon rangordning utan om en arbetsfördelning som Gud har gjort.

Naturligtvis blir kyrkan inte populär genom att i sådana frågor konsekvent hålla fast vid Ordet som sitt rättesnöre. Men det lär väl höra till den smälek som kristenheten i varje tid får bära, därför att den inte kan anpassa sig efter varje tids älsklingsidéer. En av vår tids älsklingsidéer är ju att mänskligheten består av fria individer, som inbördes är självständiga, och som var för sig har rätt att hävda sina intressen och komma med sina krav. Enligt Bibeln är kristenheten i stället en organism av *olika* lemmar, som inte alla har samma förrättning och där *ingen* har några krav att komma med, utan alla tjänar varandra, var och en med sin särskilda gåva. Från modernt-världslig synpunkt är det självklart att kvinnan har »rätt» att bli präst. Från kristen synpunkt är det lika självklart att *ingen* har rätt att bli präst, utan att ämbetet är en oförtjänt Guds gåva som Gud ensam bestämmer över (liksom alla andra tjänster och gåvor kommer från honom). Skulle det nu vara så, att det har behagat Gud att göra kvinnan till moder och mannen till fader, kvinnan till församlingens diakonissa och mannen till församlingens föreståndare, så har Gud lika rätt här som alltid annars. För en kristen blir det då självklart att kvinnans upp-

gift ligger på den bibliska diakonins och på de personliga nådegåvornas linje. Här har Kyrkan i Sverige många försummelse på sitt samvete, och vi ha långt kvar till Nya testamentets rika användning för kvinnans gåvor i församlingen. Det har skrivits så många kloka ord om den saken på sista tiden att vi inte behöver ta upp utrymmet med dem här. Det börjar väl dess bättre bli ganska allmänt erkänt inom kyrkan att vi behöver ett utvidgat diakonat.

Den kristna ståndpunkten i denna fråga kommer tyvärr alltid att missförstås av en utomstående, som inte kan förstå annat än att den innebär förakt för kvinnan och en orättvisa mot henne. Därför vore det kanske lyckligast om det rent juridiskt — efter världslig lag alltså — vore fullt fritt för kvinnan att bli präst, och att samtidigt ingen kristen kvinna reflekterade på en ställning i kyrkan som inte är grundad i Guds ord. I så fall skulle det bli klart för alla, att det inte är vrånghet mot kvinnan utan lydnad för Guds bud som dikterar den kristna inställningen. Tyvärr kan man väl i denna syndens värld inte hoppas på en så god lösning.

Sedan saken nu — olyckligtvis — dragits inför riksdagen, kan den knappast sluta annat än med en konflikt mellan en statsmakt som inte gärna kan handla annat än utifrån det formella kravet på likställighet, och en kyrka som inte kan avhända sig rätten att handla efter Guds ord. Eller vågar man trots allt hoppas att det också i den absoluta statens århundrade skall finnas så stor plats för trons frihet att det inte skall behöva bli en öppen konflikt?

*

Vi har här försökt se hela saken utifrån Bibelns egna synpunkter. Är grundsynen riktig så ligger konsekvenserna klara. Det finns bara en möjlighet att komma till andra konsekvenser. Det skulle vara, om man utifrån Bibeln själv kunde visa

upp, att Nya testamentets inställning är dikterad av rena lämplighetshänsyn. I och för sig vore det väl tänkbart. Det är ju en apostolisk tanke att man skall »uppträda förståndigt mot dem som står utanför» och se till att man inte drar vanära över Guds församling. Det kunde nu tänkas att det bara var hänsyn till gängse konvenans, som gjorde att man inte ville låta kvinnan tala i församlingen. Paulus' ord i 1 Kor. 14:35, »Det är en skam för en kvinna att tala i församlingen», passar väl in i en sådan tolkning. Men i övrigt talar det bibliska materialet bestämt emot den. Ty det är inte hänsyn till den hedniska omgivningen utan genuint kristna tankar (om Kristi kropp, om lemmarnas olika förrättning, om mannens ställning som huvud, om församlingen som Guds familj, om skapelseverket o.s.v.) som bygger upp Nya testamentets syn på dessa ting. Och just i detta sammanhang (1 Kor. 14:37) säger Paulus uttryckligen: »Det jag skriver till er är Herrens bud.» Man kan knappast avfärda ett sådant ord utan att förneka Kristi egen auktoritet. Skulle Kristus verkligen ha svikit sitt löfte att tala genom sina apostlar och leda dem fram till hela sanningen?

Det vore en stor lättnad i den spända situationen, om det kunde uppvisas att det här verkligen bara är fråga om lämplighetsåtgärder. Kan detta visas upp utifrån Bibelns egen livssyn och med Bibelns egna ord, så kan alla de betänkligheter övervinnas som nu är ofrånkomliga för ett samvete som är bundet i Guds ord. Tills så sker kan vi inte vika från Ordet. Som evangeliska kristna måste vi säga som vi lärt av reformatörerna: Vi vill gärna låta oss undervisas. Men vi ber att det måtte ske *med goda grunder ur Guds ord.*

*

Författaren till dessa rader ber till slut att det hela måtte fattas endast som ett diskussionsinlägg och som ett försök att

få dessa frågor prövade från kristendomens egna utgångspunkter. När man studerar den stora massan av tidningsinsändare i hithörande ämnen, får man en ganska förfärande bild av den upplösning av den kristna livssynen som råder också bland människor som tydligen anser sig vara kristna. Den auktoritet som man medvetet eller omedvetet hyllar, är tidens gängse föreställningar. Citerar man Bibeln, sker det i regel med lösryckta ord i vilkas anda man aldrig försökt tränga in. Det verkar oftast som om man nästan skämdes för de bibliska tankarna och ansåg dem »komplett omöjliga» för en modern människa.

Nu är det utan tvekan riktigt att Bibeln är »komplett omöjlig» för var och en som har kvar den gamla människans krav på makt och självhävdelse. Men den som tror på Kristus och hans Ande kan inte frita sig från skyldigheten att grundligt undersöka vad som står i Skriften. En sådan undersökning måste göras också av de frågor som hänger samman med synen på äktenskapet eller på kvinnan och prästämbetet. Det är tacknämligt om den görs grundligare än författaren till dessa rader förmått. Slutresultatet kanske då skall bli ett annat än det som här skisserats. I varje fall är det ett av dagens stora behov att dessa frågor blir dryftade från kristna utgångspunkter, i kristen anda och på Ordets grund.

Rättfärdiggörelsens och helgelsens mystik.

Av teol. doktor G. Rosendal.

Rättfärdiggörelsedogmen har av lätt insedda skäl alltid behandlats med största aktning i svensk teologi, men har i regel framställts så torrt, så pliktskyldigast, så konventionellt att den huvudsakligen kommit att bättre passa för uppgiften att vara ett tillhygge i den teologiska fejden med andra konfessioner än för positiv teologisk framställning eller uppbygglig meditation. Anledningen till denna utveckling tycks framför allt vara den, att man förbisett den djupa mystiken i rättfärdiggörelseläran, vilken ger den värme, liv och innerlighet och skänker andakt åt den som mediterar över den. Här skall nu göras ett försök att framställa mystiken i rättfärdiggörelsen och helgelsen. Det senare ledet i nådens ordning hör med till denna utredning på ett oupplösligt sätt, såsom senare skall visa sig.

Mystik är gudsgemenskap, livsgemenskap med Gud, delaktighet av Guds natur. Tron såsom helhet betraktad är denna livsgemenskap. Tron är därför mystik. Den är ett mysterium, den är övernaturlig, ty den kommer inte av naturen utan av nåden. Om nu tron är ett mysterium, så är det tydligt att rättfärdiggörelsen genom tron måste vara rik på mystik. Den teologi som behandlar mystiken kallas med rätta mystikens teologi. Denna uppsats önskar vara ett bidrag till mystikens teologi.

I. Juridik och mystik i rättfärdiggörelsen.

Själva ordet rättfärdiggörelse är juridiskt präglad, och det är tydligt att det ligger juridiska realiteter såsom rätt och dom inneslutna i rättfärdiggörelsens teologi. Läser man Rom. 4 får man en livlig förnimmelse av den forensiska akten, domsakten, varigenom Gud förklarar en människa rättfärdig. Det är verkligen en domsakt. Och vad rätten betyder finner man i föregående kapitel, där Lagens betydelse i detta sammanhang klart framhålls (v. 21-22) och där det ordagrant utsägs att Gud genom rättfärdiggörelsen ville visa sig vara rättfärdig (v. 26). Och denna rättfärdighet är en rättfärdighet som uppfyller Lagen (v. 31). Det finns ingen fruktan för juridiska begrepp, de används flitigt och konsekvent.

Betonar man nu i uttrycket »rättfärdiggörelsen genom tron» det sista ordet, upphäver man inte det juridiska i rättfärdiggörelsen, men man framhåller det mystiska. Ty tro är mystik. Tron är, såsom Dom Anselm Stolz framhåller, *visio beatifica* i dess begynnelse (*Théologie de la Mystique*, 1939). Extas, visioner och andra psykiska fenomen är endast biföreteelser i mystiken, dess essens och natur är livsgemenskap med Gud, som kan fördjupas och tillväxa till dess den fullkomligt genomtränger och omskapar hela människan, men som alltid till sin substans är detsamma, nämligen livsgemenskapen med Gud, delaktighet i Gud.

Juridik och mystik formas alltså i rättfärdiggörelsen och detta är möjligt och nödvändigt, eftersom Gud är rättfärdig, ty han är till sitt väsen Lagen och rätten, och eftersom tron är mystik, är livsgemenskap med honom som ÄR Lagen.

Men den juridiska aktionen måste i rättfärdiggörelseläran få sin rätta plats, annars uppstår villolära som förvanskar hela rättfärdiggörelseteologien. »Vad kan vi då berömma oss av?» frågar den h. Paulus (Rom. 3:27) och svarar att allt beröm är uteslutet genom trons lag, som utsäger att människan blir rät-

tfärdiggjord utan laggärningar, alltså gärningar som är juridiskt oklanderliga, i det de överensstämmer med Lagen. Hos människan finner vi inte dessa. De är inte *actio hominis*. Men å andra sidan är det tydligt att rättfärdiggörelsen är en laggärning i den betydelsen att den är en gärning i full överensstämmelse med Lagen, ty Gud visar ju såsom vi redan sett just genom den, att han är rättfärdig, och Lagen görs genom denna *actio Dei* gällande i stället för att den skulle upphävas. Men den juridiska aktionen ligger alltså hos Gud. Detta är rättfärdiggörelsens forensiska prägel.

I Johannes Jörgensens Birgittabiografi finns (II:206 f.) skildring av en av den h. Birgittas visioner, vari hon ser sin son Karl stå inför Guds domstol. Djävulen framhåller hans synder, en ängel påpekar hans dygder. Det gäller att påvisa att Karl har gjort fler goda gärningar än onda, att han har skriftat alla synder och gjort bot för dem och så försonat dem. Man frågar sig, medan man läser den ypperliga och gripande, i många avseenden kristligt sköna berättelsen, vilken roll Kristi försoningsverk här spelar. Det nämns inte. Endast mänsklig aktivitet, Lagens uppfyllelse och överloppsgärningar har här plats. Vi få dock inte glömma att som bakgrund ligger Kristi försoning. Utan den nåd som genom offret på Golgata vunnits för människorna, skulle Karl och hans moder aldrig kunnat göra sina goda gärningar, varigenom Karl blir förklarad rättfärdig. Här möter vi alltså en rättfärdiggörelselära som kort kan sammanfattas så: Genom nåden, vunen åt människorna genom Kristi offer, blir den mänskliga naturen i stånd att fylla Lagen och så vinna rättfärdighet.

Här är den juridiska akten inte förlagd till himmelen, där Gud förklarar syndaren rättfärdig i en domsakt. Här är det människan som själv är verksam på ett juridiskt sett riktigt sätt, i det hon fyller Lagen. I det ena fallet kan man sammanfatta dogmen så: Gud förklarar denna syndare rättfärdig i Kristus. I

det andra fallet: Gud gör genom Kristus denna syndare skicklig att handla rättfärdigt. I det förra fallet talas om en ontologisk förändring, en ändring i sättet att VARA, i det senare talas om en moralisk förändring, en förändring i sättet att HANDLA. Metafysik och psykologi står mot varandra, ontologi mot moralism, mystik mot juridik. I förra fallet uppstår en livsgemenskap med Gud i Kristus utan förutsättningar hos människan, i senare fallet etableras ett juridiskt förhållande mellan Gud och människan, ett förhållande vars goda art har sin orsak i människans handlande. I förra fallet är Gud en *causa formalis*, i senare en *causa efficiens*. I förra fallet är människan försatt i nådens tillstånd genom trons livsgemenskap med Gud, hon är delaktig av Guds natur (hennes form); så länge hon förblir i gemenskap med Gud är hon salig genom själva denna sin *status*; hon ÄR salig, hon BLIR det inte. Hon äger saligheten som en *habitus* (dräkt, hon är iklädd Kristus!); hon behöver inte förvärva den genom ansträngning. I senare fallet har hon fått möjligheter att förvärva saligheten, därigenom att kraft skänks henne att utföra vad som krävs för salighetens uppnående. I förra fallet är salighetsvisshet möjlig, nämligen i Kristus. I senare fallet är sådan visshet omöjlig. I det ena fallet förs våra tankar till det sköna ordet om dem som med avhöljt ansikte avspeglar Herrens härlighet och stiger från den ena klarheten till den andra i det de förvandlas till Guds avbild, (2 Kor. 3:18) eller till Heinrich Susos längtansfyllda utrop: »Entbildet werden von den Creaturen! Gebildet werden mit Christo! Überbildet werden in die Gottheit!» I det andra fallet samlar sig hela intrycket i ett enda betydelsefullt ord: *Meritum*.

Det finns alltså juridik i rättfärdiggörelsen, men den är hos Gud och inte hos människan. Vi lämnar nu det juridiska för att samla uppmärksamheten kring mystiken. Därvid är först en viktig distinktion att göra. Den hedniska mystiken bygger alltid på Guds allestädesnärvaro och leder till panteism. Den

kristna mystikens *signum* är det förhållandet att den inte känner någon annan väg till Gud än Kristus. Dess lösenord är *per Christum*. Kristusmystiken bör snarare än personlighetsmystiken ställas i motsättning till oändlighetsmystiken.

Den tro som är den mystiska sidan i rättfärdiggörelsen är alltså aldrig en allmän gudstro. Den är en tro på Kristus, Guds Son. Den är en livsgemenskap med Kristus. Den kristtrogne är förenad med Kristus i en lika död och i en lika uppståndelse (Rom. 6:5). Han befinner sig i en *unio mystica* med Kristus. Och i denna enhet äger han rättfärdighet: »Om Kristus bor i er, är visserligen kroppen död för syndens skull men Anden är liv för rättfärdighetens skull» (Rom. 8:10). Det är här en rättfärdighet av rent transcendent art, en rättfärdighet från Gud, en given rättfärdighet, en delaktighet i Guds natur som är fullkomlig rättfärdighet, »en rättfärdighet från Gud genom tro på Jesus Kristus» (Rom. 3:22). Detta hemlighetsfulla liv i Kristus kan en människa befinna sig i under längre eller kortare tid av sitt liv, beroende dels på hur tidigt det begynner, dels på dess fortsättning. Den h. Paulus talar själv om sina landsmän Andronikus och Junias såsom människor som längre hade levat i denna mystiska kristusgemenskap än han själv — »som även före mig tillhörde Kristus» (Rom. 16:7). Ja, att VARA i Kristus, ha essens och existens i honom, det är hemligheten med rättfärdiggörelsen.

Och dock är inte allt härmed sagt. Till *unio* kommer *imputatio*, tillräknandet. I Romarbrevets sjätte kapitel har vi sett hur tanken på tillräknandet av rättfärdighet genom tron hade giltighet redan på Abrahams tid och hur den h. Paulus säger att detta tillräknande gäller även oss. Kristus uppväcktes för vår rättfärdiggörelses skull. Så som han lever, så skall också vi leva — i honom. Därför talar han också om »Kristus i er, härlighetens hopp» (Kol. 1:27). Detta är en »hemlighet», ett mysterium, något som går utöver det naturliga och hör till det

övernaturliga eller nådens värld. Men såsom Kristi rättfärdighet tillräknas oss, så sker även en annan, negativ *imputatio*, i det att synderna inte tillräknas, nämligen för Kristi försonings skull: »Ty Gud var i Kristus och försonade världen med sig själv. Han tillräknade inte människorna deras överträdelser» (2 Kor. 5:19). Ser vi rent empiriskt på den rättfärdiggjorda människan, så har hon alltså syndat, men de tillräknas inte. Den h. Augustinus säger sant om synden hos den rättfärdiggjorde: »*Non ut non sit, sed ut non imputetur.*»

Men i rättfärdiggörelsen ser vi inte människan i hennes psykiska väsen utan ontologiskt, metafysiskt. Ty hon är en ny skapelse, övernaturlig och gudomlig, i Kristus. »Om någon är i Kristus är han en ny skapelse. Det gamla är förbi, se, det nya har kommit» (2 Kor. 5:17). Om någon är i Kristus, så ÄR han något nytt, han är med ett nytt VARA, han är i Kristus delaktig av det eviga VARAT, han som ÄR, JEHOVA, vars väsen är att vara till, vars essens är existens, han som säger: »Jag är A och O, den förste och den siste, begynnelsen och änden» (Upp. 22:13). Det är ett nytt väsen, en ny substans, ett nytt sätt vara. Det är delaktigheten i Guds natur (2 Petr. 1:4). Och Gud är till sin natur rättfärdig. De rättfärdiggjorda har delaktighet i rättfärdigheten från Gud genom Jesus Kristus. Därför är de rättfärdiga, inte genom sitt handlande men genom sitt väsen, nämligen i Kristus, i enheten med honom genom tron.

II. Identitet och mystik i rättfärdiggörelsen.

»Nu lever inte längre jag, utan Kristus lever i mig» (Gal. 2:20). Detta är kanske det klaraste och viktigaste bibelstället i hela den grupp av utsagor om identitetens mysterium, som i så hög grad präglar Bibelns utsagor om rättfärdiggörelsen. Hit hör alla ord om att vinna och förlora sitt liv, såsom t.ex. Luk. 9:24: »Den som vill bevara sitt liv skall mista det, men den som mister sitt liv för min skull, han skall vinna det» (jfr Luk.

17:33, Mark. 8:35, Joh. 12:25). Här sker en mystisk växling av identiteten, man dör och går under, man försvinner, man upphör att vara till. Gud är den levande. Att vara i absolut bemärkelse död är att vara skild från Gud. Han är inte de dödas utan de levandes Gud (Matt. 22:32). Men den som så uppger sig själv, den som offerar sin identitet i Gud, han återvinner den i ny gestalt, evigt levande, övernaturlig, benådad, i Kristus.

Identiteten är grundvalen för allt tänkande. Om vi tar beviset A är lika med B, B lika med C, alltså C lika med A, så förutsätts hela tiden att A är A. A kan ändra sig, men det kan inte upphöra att vara vad det är, det kan inte förlora sin identitet.

Jagets identitet är ett stort mysterium, som vi dagligen möter men inte tänker på. Man håller ju före, att en människa på sju år helt förnyas, så att inte en enda cell, inte en enda atom finns kvar av den människa som fanns för sju år sedan. Men ändå bevarar människan sin identitet. Jag är den jag var för 7 år sedan. Äkta makar kan inte efter sju eller fjorton år säga till varandra att de inte är samma personer som ursprungligen ingick äktenskap, varför de alltså skulle antingen skiljas åt eller vigas på nytt. Vi döper inte om barnen efter sju år med den motiveringen att det inte är samma barn. Identiteten består ända ut i det kroppsliga. Det är »min» kropp, samma kropp vid sjuttio som vid sju år. Detta gäller såsom allmän och ofrånkomlig regel även i det profana. En människa blir inte efter sju år fri från sina skulder med den motiveringen att hon nu inte är samma människa som gjorde dessa skulder för sju år sedan. Om läkaren efter sju, fjorton eller tjuogoåta år finner samma sjukdomssymptom i en människokropp, så är det vad han väntade sig, fastän det från en synpunkt sett skulle kunna sägas vara en annan kropp vid sista undersökningen än vid första. Tänker vi oss in i detta förefaller tanken på kroppens

uppståndelse inte så märklig, kroppen bevarar sin identitet genom en oavslutlig växling på det fysiska planet.

Denna persons identitet under alla växlingar i livet — även vid psykisk personlighetsklyvning, ty att Dr Jekyll och Mr Hyde är identiska, det är just det avgörande för att en klyvning skall föreligga, annars vore det två icke identiska personer — medför att två personer aldrig kan byta plats med varandra. Den ena personen kan aldrig bli den andra, även om båda skulle samtycka till bytet. Detta är en annan av tillvarons orubbliga hemligheter. Varför är ett sådant byte inte möjligt? Det kan inte ske i evighet, identiteten sträcker sig in i det tillkommande världen, in i det övernaturliga. Då det av den gamla människan blir en ny människa, så är det just denna gamla människa som blir frälst. Identiteten bevaras. Var och en skall avlägga räkenskap för sig själv (Rom. 14:12). Den som bekänner Kristus inför världen, honom skall också Kristus bekänna inför sin Fader (Matt. 10:32). Aldrig i evighet skall en människa bli fri från sin identitet. Hon skall vara den hon är.

Men nu inträffar det på en enda punkt att människan förlorar sin identitet. Detta sker i rättfärdiggörelsen. Gud ser inte i syndaren en syndare. Han ser i den rättfärdiggjorde syndaren sin egen Son Kristus. Men Gud kan inte se fel. Gud är all vishets källa, fullkomligt intellekt. Han kan inte missta sig. Ser han i syndaren Kristus, då ÄR också syndaren Kristus. Ty annars skulle Gud missta sig, vilket är uteslutet. Ontologiskt, i själva varat, i själva sin essens och existens ÄR syndaren Kristus. Han har förlorat sin identitet i Kristus. Kristus är syndaren och syndaren är Kristus. Härom har han själv bett i den natt han utgav sig själv för oss, nämligen med orden »jag i dem och du i mig» (Joh. 17:23). Bibelns djupaste och skönaste ord om mystiken i rättfärdiggörelsen, i *unio mystica*. Själva arten av enheten beskrivs närmare i en föregående vers (21): »... såsom du, Fader, är i mig, och jag i dig, också de skall vara i oss.» Det är en övernaturlig enhet, enheten i den

heliga Trefaldigheten, som här är *causa exemplaris et principalis*. Här förlorar människan sig själv, sin identitet. Vi påminns åter om ett ord av Suso: »Att förlora sig i Kristus och förvandlas i honom.» Eller med den h. Paulus' ord: »Ni har dött, och ert liv är dolt med Kristus i Gud» (Kol. 3:3).

Nu är det emellertid tydligt att denna identitetsväxling är av ontologisk och inte av psykisk art. Den äger rum inför Gud, inför *forum coeli*, den är övernaturlig och inte timlig. Den rättfärdiggjorde är samma människa psykiskt och fysiskt sett, ja, undret består just i att denna människa, som i naturligt avseende bevarar sin identitet, i övernaturligt avseende, inför Gud ontologiskt är en annan än Kristus. Det är därigenom just syndaren som blir rättfärdiggjord. Samma människa blir den nya människan. Personens identitet kan här lika litet som annars upphävas, den hör till Guds eviga och naturliga i skapelsen givna ordning. Rättfärdiggörelsen hör däremot till nådens ordning, till frälsningsverket, till det övernaturliga.

Men i denna ordning ÄR människan genom rättfärdiggörelsen Kristus. Hon lever inte mer, hon är död, Kristus lever i henne. Hon lever i Gud, med Kristus, på ett för det naturliga betraktelsesättet fördolt sätt. »Om någon ÄR I KRISTUS är han en ny skapelse» (2 Kor. 5:17). Denna enhet med Kristus är en identitet med honom av samma art som hans identitet med Fadern (Joh. 17:21). Kan Kristus alltså säga »Jag och Fadern är ett», så kan också den rättfärdiggjorde säga »Jag och Kristus är ett».

Nu har Kristus på korset lidit straffet för våra synder. Detta kallas i den gamla teologien *obedientia passiva*. Är nu den rättfärdiggjorde och Kristus ett, så har också den rättfärdiggjorde utfört *obedientia passiva*. Han har utstått straffet för sin synd, nämligen I KRISTUS, genom sin identitet med Kristus. Nu förstår vi också varför den h. Paulus talar om att Gud uppenbarade sin rättfärdighet — inte bara sin kärlek! — i det att han ställde fram Kristus »såsom ett försoningsmedel ge-

nom tro, i hans blod». Ty i Kristus har Gud straffat den rättfärdiggjorde. Han har alltså uppenbarat sin rättfärdighet, han har låtit rätten och Lagen ha sin gång, han har inte prutat på rättfärdigheten för att ge rum åt kärleken. Detta vore omöjligt, då han ÄR, till sin substans, till sitt väsen, till sin natur ÄR både rättfärdig och kärlek. Med bländande klarhet fortsätter S:t Paulus på samma ställe (Rom. 3:25-26): »Häri genom skulle han både själv befinnas vara rättfärdig och göra den rättfärdig, som låter det bero på tro på Jesus.» Gud visar sig vara rättfärdig i det han rättfärdiggör syndare, ty i denna akt har rättfärdigheten sin gång genom identiteten med Kristus, som utstår det av rätten krävda straffet.

Men de gamle *doctores* räknade inte bara med Kristi passiva lydnad, de talade även om hans aktiva lydnad, *obedientia activa*, varigenom Kristus uppfyllde hela Lagen, så att han blev Lagens fullbordan (Mat. 5:17). Kristus har alltså *meritum*, han har förtjänat saligheten, ty han är rättfärdig inför Lagen. Så som alla i Adam nu är sammanfattade genom den mänskliga naturens fall och fördärv, så är de i Kristus rättfärdiggjorda sammanfattade i den mänskliga naturens renhet och fullkomlighet (1 Kor. 15:22, Kol. 1:18). I honom är vi rättfärdiga, fullkomliga och utan brist. Genom identiteten med Kristus kan vi frimodigt träda fram inför Gud, ty hur skulle någon fördömelse kunna finnas för den som är i Kristus Jesus, den rättfärdige, som fyllt Lagen (Rom. 8:1)? Även här ser vi alltså, hur såväl rättfärdigheten som kärleken, vilka båda är substantiella egenskaper hos Gud och inte accidenser och alltså inte kan förändras, är i verksamhet och visas i rättfärdiggörelsen.

Rättfärdiggörelsens mystik visar sig således vara förbunden med det mysterium som heter identitetens växling i Kristus, så att den rättfärdiggjorda människan blir identisk med Kristus. Men i det hon så förlorar sig i Kristus, finner hon sig själv, finner sitt sanna vara, det vartill hon skapades att vara, nämligen Guds avbild. Och ju mera hon psykiskt förverkligar

denna ontologiska identitet med Kristus, desto mera helgad blir hon. Om den rättfärdiggjorda människan dör innan hon hunnit bli helgad, som rövaren på korset, så blir hon dock salig och frälst, nämligen i Kristus. Men lever hon kvar på denna jorden och i denna tid, så uppstår för henne uppgiften att här realisera psykiskt och fysiskt den realitet vari hon ontologiskt befinner sig. Detta är helgelsen. Denna är *actio*, men en handling som springer fram ur en essentiell *unio in Christo*. Skulle hon avfalla från enheten med Kristus genom tron, upphör helgelsens möjlighet. Hennes eventuella moraliska framsteg är inte heliga och ingen helgelse, om de inte tas i Kristo. Hon måste alltså ständigt fördjupa identiteten med Kristus i det dagliga livet psykiskt och fysiskt, hon måste i det naturliga förverkliga vad hon redan ÄR i det övernaturliga. Ur denna *unio* framspringer under kamp helgelsens *actio*.

Unio och actio i helgelsen.

Det finns ingen rättfärdiggörelsens psykologi. Rättfärdiggörelsen är inte psykologisk utan ontologisk. Däremot finns det en helgelsens psykologi, och därför måste vi i detta avsnitt betrakta såväl helgelsens ontologi som dess psykologi.

Den som genom rättfärdiggörelsen är i Kristus, han är i nåden. Men att vara i nåden är att vara helig i samma mån som man är i nåden. Ty att vara i nåden är att vara i Gud och Gud är helig. Därför kallas de kristna i apostl kyrkan ofta de heliga (Apg. 9:13, Rom. 12:13, 15:25 m.fl.). Detta är en ontologisk helighet, som består i delaktigheten i Gud genom Jesus Kristus.

Denna helighet ges redan genom dopet. Att döpas är att inlemmas i Kristus till gemenskap med honom i hans död och hans uppståndelse, *mortificatio* och *vivificatio* (Rom. 6:3-11). Den döpte ÄR död från synden på ett ontologiskt sätt, det har redan skett. Men ändå säger S:t Paulus att han skall förkväva

syndens välde i den dödliga kroppen (v. 12), ty där är synden alltjämt levande och där kan den döpte alltjämt leva i synden. Likaså lever den döpte »för Gud i Kristus» (ibm). Men dock behöver han uppmaningen att ställa lemmarna i kroppen till Guds tjänst (v. 19). Därigenom blir han helgad: »... frukten blir att ni helgas och till slut får evigt liv» (v. 22). Här ser vi klart de två linjerna: *Unio mystica* vari den döpte är helig, delaktig av den Helige, och *actio* i dess dubbla aspekt, följande ur gemenskapen med Kristus i hans död och. uppståndelse, nämligen *mortificatio* och *vivificatio*.

Helgelsens grundval är alltså enheten med Kristus, delaktigheten i Guds natur. Därmed är rättfärdiggörelsen helgelsens grundval, ty rättfärdiggörelsen är, såsom vi har sett, från en sida sett just enheten med Kristus och delaktigheten av Guds natur. Helgelse utan rättfärdiggörelse blir endast moralism, viljeträning och rutin. Sådant saknar allt andligt värde. Men »dem som han har förklarad rättfärdiga har han också förhär- ligat» (Rom. 8:30). Gud vill i vår jordiska existens, i vår kropp och själ, se helgelsen förverkligad. Han vill se dopet förverk- ligat i *mortificatio* och *vivificatio*. Sker inte detta, så faller vi ur nåden och rättfärdiggörelsen är upphävd, eftersom vi inte är i Kristus. Därför kan aposteln med rätta säga att vi är frälsta i hoppet, men att ett hopp, som vore förverkligat, inte längre vore ett hopp, varav följer att vår frälsning inte är fullbordad så länge vi lever, eftersom vi alltid måste räkna med möjlighe- ten av ett avfall (Rom. 8:24). Därför kan han också säga att vi skall arbeta med fruktan och bävan på vår frälsning (Fil. 2:12).

Men om nu enheten med Kristus på ett övernaturligt sätt är grundvalen för helgelsen, så måste helgelsens första *actio* vara fördjupning av kristusgemenskapen. Kristus själv blir för oss till helgelse (1 Kor. 1:30). Ju mera vi förenas med honom, desto heligare blir vi. Ontologiskt är denna enhet fullkomlig, den kan inte göras djupare eller starkare. Men psykologiskt

kan den befästas. Och detta är framför allt helgelse, att vi till hela vår själ och kropp blir mera ett med Kristus, så att vi om möjligt helt står i rättfärdighetens tjänst även med våra lemmar (Rom. 6:19). Kroppen betyder här något. Den är inte ett fängelse eller en boja, som skall sprängas, den är ett av Gud skapat medel till helgelse. All askes av rätt kristen art avser att förverkliga detta. Kroppen skall alltså vara med i kristusgemenskapen i helgelsen. Denna begynner såsom ontologisk och utbreder sig till att vara även psykisk och fysisk.

Men ju djupare människan kommer i denna *unio* med Kristus, desto mera präglas hon av hans död och hans uppståndelse. Detta sker redan i dopet, det sker i rättfärdiggörelsen av den avfallna människan, som återinsätts i dopets nåd. Hennes liv kommer, i samma mån som hon blir fysiskt och psykiskt ett med Kristus, att präglas av *mortificatio* och *vivificatio*.

Mortificatio innebär askes. Askesens uppgift är att genom Anden döda kroppens gärningar, för att liv i Kristus skall uppstå (Rom. 8:13). De som gör detta, de *är*, nämligen ontologiskt, Guds barn. De är det redan, innan de övar askesen, och just eftersom de är det, dödar de kroppens gärningar (ibm. 14). Den ontologiska verklighetens förbindelse med den fysiskt-psykiska blir även här klar. Det är just eftersom den rättfärdiggjorde *är* i Kristus, som han övar askes. Ty att vara i Kristus är att vara i gemenskap med honom i hans död. Såsom huvudet, så lemmarna. Är Kristus död, så måste vi dö. Den hedniska askesen ser i kroppen endast något mot anden fientligt, som bör förintas, tillintetgöras. Genom Kristi inkarnation är en sådan syn omöjlig för den rättfärdiggjorde. Har Kristus anammat kropp, så kan kroppen inte vara något ont. Å andra sidan var det just därför att den mänskliga naturen var fallen i synd, som Kristus måste dö. Och det är genom döden i hans gemenskap som vi frias från synden. »Ty den som är död, han är friad från synd» (Rom. 6:7). Genom rättfärdiggörelsen tas vi

ut ur syndens och djävulens makt, men vi ställs varken i det ursprungliga paradiset eller i det kommande i himmelen, vi ställs in i den kämpande Kyrkan, vi inlemmas i Kristi kropp. Ty Kristus anammade väl kropp, han uppstod med kroppen och uppfor till himmelen med kroppen, så att denna hans mänskliga kropp nu är i den heliga Treenigheten. Men detta skedde genom döden. Hans kropp här i jordelivet var inte ett mål men en genomgång mot målet, som var den förhäriligade kroppen. Så skall också vårt mål vara den förhäriligade kroppen, och vägen dit går genom döden, för syndens skull. Detta är askesens mening och betydelse. »Då vi alltså har dessa löften, mina älskade, så låt oss rena oss från all besmittelse från kött och ande och i gudsfruktan fullborda vår helgelse» (2 Kor. 7:1).

Askes är nåd och kommer av nåd. Men så är också fallet med *vivificatio*. I Kristus och från Kristus har vi liv, ja, liv i överflöd (Joh. 10:10). Han ger oss liv genom livets Ord. Han uppfyller oss med sin gudom och omvärver oss med sin godhet i det allraheligaste sakramentet. Kristus är det bröd som kommer ned från himmelen och ger världen evigt liv (Joh. 6:33). Men Ordets betydelse framställs i samma kapitel i lika klar belysning: »De ord som jag har talat till er är ande och är liv» (v. 63). Vi ser här vilken utomordentlig betydelse nådemedlen har i helgelsens *vivificatio*. Här får vi liv, här fullkomnas det gamla klassiska ordet såsom aldrig någon annanstans: »*Gratia non tollit naturam sed perficit eam*». Här blir enheten med Kristus allt mera fullkomnad, dock aldrig fullkomlig i denna tillvaro.

Men ur denna enhet och i denna enhet kommer lusten till övning i gudaktighet, som också hör till helgelsen. Det uppstår en längtan efter att öva det goda, eftersom Gud är god och man har vunnit enhet med honom. »Du gudsmänniska ... Sträva efter rättfärdighet, gudsfruktan, tro, kärlek, uthållighet

och ödmjukhet» (1 Tim. 6:11). Här finner vi de tre teologiska dygderna, tro, hopp och kärlek. Dessa är de förnämsta, och gudsmänniskan som lever i helgelse i Gud, har framför allt sin glädje i deras övning. Men alla goda verk blir älskade och gärna gjorda. Lagens tredje bruk, den glada lydnaden för Guds vilja i den mystiska enheten med honom, har här sin plats. Helgelsens människa har blivit »tjänare under rättfärdigheten» (Rom. 6:18).

Och så förverkligas det underbara ordet: »Vi alla, som med avtäckt ansikte skådar Herrens härlighet som i en spegel, vi förvandlas till en och samma bild, från härlighet till härlighet. Det sker genom Herren, Anden.» (2 Kor. 3:18).

Anteckningar till nytestamentliga texter.

Av Hugo Odeberg.

Luk. 5:1-11 (5 e. Tref.).

Evangelierna förutsätter att varje faktiskt skeende har symbolisk innebörd. Särskilt betydelsefulla är naturligt nog sådana skeenden och händelser i vilka Jesus själv verkar. Att nu den i Luk. 5:1-11 (Petrus' fiskafänge) skildrade händelsen har symbolisk innebörd anges direkt av Jesus genom hans ord »härefter skall du fånga människor». Att Petrus uppfattar det som skedde symboliskt framgår av hans utrop: »Gå bort ifrån mig, Herre, jag är en syndig människa.» För Petrus har den djupare innebörden i vad som skedde på något sätt blixtrikt skymtat fram, han har gripits av den bävan man känner inför det heliga och som gör att det stora avståndet, den väldiga kontrasten mellan det heliga och det man själv är, framstår med förskräckande tydlighet. Därav Petrus' utrop: »Gå bort från mig, Herre, jag är en syndig människa.»

Men denna Petrus' skarpa förnimmelse av avståndet mellan det heliga — det rena, saliga ljus som han tydligt hastigt skönjt — och hans egen bristfälliga natur ledde ingalunda till att Kristus lämnade honom. I denna situation får han tvärtom det ordet: »Frukta inte», d.v.s. detta är för dig, »du skall bli en människofiskare», »du skall till andra få förmedla vad du själv sett.»

»I orden 'alltifrån nu skall du vara en människofiskare' ligger summan av hela händelsen, i vilken icke blott fiskafänget utan även stadgandet av apostelns tro voro mer tillfälliga. Återlösaren undervisar genom handlingar, han talar genom gärningar till sin omgivning; skådande med djup andlig blick

in i tingens väsende, förstår han att genom det sätt, varpå han behandlar naturens skapelser, begagna dem till en rik symbolik eller hieroglyfik. (Jfr Augustinus: quia ipse Christus verbum est, etiam factum verbi verbum nobis est, d.v.s. eftersom Kristus själv är Ordet, så är även det som Kristus gör ett ord till oss.) Något därmed analogt finnes redan i mänskligt stora och höga personligheters handlingar, och adla ofta de obetydligaste förhållanden genom sitt inflytande. Uttryckligen uppenbarar sig en sådan handlingarnas symbolik i de gamla profeternas verksamhet (jfr Jer. 13, Hes. 12 och 24).» (Olsh. ad locum.) Nu har Jesus inte bara låtit fiskafänget framträda symboliskt (d.v.s. genom ett verkligen företaget fiskafänge som här) utan även använt det i liknelsens form: med Guds rike förhåller det sig som när ett fisknät kastas ut i sjön och man drar upp fiskar av alla slag. (Matt. 13:47; jfr Jer. 16:16.)

Eftersom det skedda är symboliskt så har det för all framtid lärdomar att ge just beträffande den verksamhet som Jesus direkt angav som dess djupare innebörd: att kalla människor till det nya livet i Kristus.

Lärjungarna hade arbetat hela natten och inte fått något. Så även med arbetet bland människor. Det är Petrus såsom representant för alla ordets förkunnare som får avge det vittnesbördet: »Det har varit natt. Vi har arbetat hela natten och inte fått något.» Detta är alltså en erfarenhet som förutsades redan ifrån början. Varför hade lärjungarna inte fått något? På den frågan ges inget svar, men man beaktar den omständigheten att de under denna fruktlösa natt inte hade haft Mästaren med sig. Det betyder inte att deras arbete direkt förkastas. Måhända hade de inte, när Jesus sedan kom, förmått följa hans anvisningar, om de inte förut arbetat utan framgång, utan resultat. Men på samma gång inskräps att ett arbete utan Mästarens närvaro helt naturligt blir resultatlöst, även om de bästa yttre förutsättningar tycks finnas och man själv tycker sig ha valt den lägliga tiden (»natten»).

När Han kommer säger han: »Far ut på djupt vatten ...» Vad betyder detta uttryck? Det kan syfta på flera sidor av den evangeliska verksamheten. Denna skulle komma att gå ut i folkdjupet, inte i första hand rikta sig till de mäktiga och bestämmande, de inflytelserika och penningrika, de förmånliga förbindelserna eller de värdefulla krafterna. Evangeliet om Kristi kors såsom världens frälsning skulle ut på djupet till dem som behövde det och som också skulle komma att ta emot det. Så har det också varit när evangeliet verkligen varit en levande kraft och en sann Guds församling bildats. Det var också den erfarenhet apostlarna redan från början fick göra. Paulus erinrar om det i 1 Kor. 1:26 f.: »Inte många av er var visa ... inte många var mäktiga, inte många av förnäm släkt. Nej, det som för världen var dåraktigt har Gud utvalt ... och det som för världen var svagt ... och det som för världen var oansenligt och föraktat, ja, det som inte var till, har Gud utvalt...» På så sätt gick evangeliet på djupet, det var som ett nät släppt ut på djupt vatten.

Men också i annan mening skulle den rätta evangelieförkunnelsen gå på djupet — den skulle vara en predikan om, en oförskräckt förkunnelse av, det djupa i kristendomen, inte det som världen kan fördrå utan det som alltid måste förbli en anstöt tills det tilläventyrs blir till frälsning, nyskapelse, nytt liv, ny tro. Som Paulus bekänner att han gjorde: »Jag hade nämligen bestämt mig för, när jag var hos er, att inte veta av något annat än Jesus Kristus och honom som korsfäst — för judarna en stötesten och för hedningarna en dårskap — alltså en stötesten eller en dårskap för hela världen — men för de kallade, både judar och greker, predikar vi Kristus som Guds kraft och Guds vishet.»

Det är givet att en sådan predikan på djupet inte kan ske efter egna beräkningar. Vi vet hur sådana alltid fört till att man sökt framställa kristendomen i så anpassad och tilltalande gestalt som möjligt, allt efter vad den tid och den omgivning

tycks kräva som man vänder sig till. Annorlunda blir det då man säger som Simon Petrus: »på *din* befallning.» Då inses att endast det djupa — som för varje tidsålder är dåraktigt — kan frälsa. På *Hans* — Mästarens — ord kastar en Petrus' efterföljare ut på *djupet*, obekymrad om följderna. Ty han har lämnat sådana omsorger för att följa Mästaren.

Matt. 5:20-26 (6 e. Tref.).

Det fanns enligt den judiska rätten tre slag av domstolar, med olika kapacitet, i ordning från den minst eller i obetydligare förseelser befogade till den i kapitalmål (= förseelser som kunde ådömas dödsstraff) kompetenta, följande: domstolar av 3 medlemmar, av 23 medlemmar och den högsta domstolen av 71 medlemmar, vilken sistnämnda kallades den Stora Domstolen (Bet Din hag-gadol) eller Sanhedrin.

I allmänhet taget var *vreden* redan enligt de skriftlärdes och fariséernas uppfattning något som föll under femte budets allmänna rubrik. »Den som hyser vrede eller agg mot sin broder (= trosförvant) eller nästa (= landsman) han är likvärdig med den som utgjuter blod» är ett för fariséerna fullt naturligt uttalande, som helt står i överensstämmelse med deras grundsatser.

Men en »officiell» vrede var tillåten, ett slags utstötande ur gemenskapen för längre eller kortare tid på grund av någon religiös eller moralisk förseelse. Vid en sådan utstötning eller uteslutning kunde den utstötte också nämnas med något förklenande namn, vilket liksom rättfärdigade det förakt eller de sociala repressalier åt vilka man ansåg sig kunna överlämna honom. Härvid hade den som ägde det största anseendet för fromhet, den högsta ställningen i samfundet eller församlingen eller kretsen, enligt fariseisk uppfattning den största rätten att på detta sätt utstöta eller bannlysa. Den utstötte framstod som »reka» = en nolla, en ovärdig, och i värre fall som en »*moré*»

= en motspänstig, en oförbätterlig. Det förra, reka, är det som i svenska bibelöversättningen [1917] återges med »Du odåga» [Församlingsbibeln: »Ditt dumhuvud»], det senare som återges med »Du dåre» [»Din dåre»].

Ett sådant utstötande ur samfundet eller kretsen var det alltså som Jesus till skillnad från fariséerna ogillade och fördömde.

Beträffande det stora värdet av förlikning över huvud stod fariséerna och deras skriftlärd på samma eller liknande ståndpunkt som Jesus. Det blev ingen »högre rättfärdighet än fariséernas och de skriftlärdes» enbart genom att man sökte förlikning med sin motpart. Tvärtom skattar fariséerna den särskilt högt som förmår åstadkomma förlikning, och en domare skall alltid först söka åvägabringa en sådan. Den som är »fridsstiftare» är lik sin himmelske fader om vilken det heter att han gör fred (‘ose šalom, Job 25:2, ett av fariséerna ofta citerat ställe).

Om det skall vara någon olikhet mellan fariséernas och Jesu lära i fråga om innehållet, så måste det här vara fråga om en förlikning i ett alldeles särskilt fall, och på ett sätt som, liksom så ofta sker i Jesu mun, ställer den gängse uppfattningen på huvudet.

Här manas nu i vers 25 fram den förtrogna bilden av två motparter och värdet av att en förlikning kommer till stånd. Och den förorättande (= den som har orätt) bör ju vara den av de två som söker förlikning. Så långt är fariséerna alldeles ense med Jesus. Det som vänder upp och ner på det hela är, om Jesus har en rakt motsatt uppfattning, om vem som är den förorättade och vem den som förorättat, än vad fariséerna har. Nu vet vi att från fariséisk synpunkt den som gjort sig skyldig till något ofromt eller något som strider mot den av dem fastställda moralen eller något som ser illa ut utåt, han är givetvis den som har orätt; lika visst alltså som den som i kraft av sin fastare karaktär och anseddare ställning »vredgas på» honom,

utstöter honom, har rätt. Jesus säger tvärtom och låter den utstötta vara den förorättade, och den »heliga människan», som med upphöjt lugn tänker gå till sin gudstjänst, är den som har orätt. Nu sätts dessa in i den förtrogna bilden av två som går med sin sak inför domstolen — men man anar då vilken domare det här är fråga om: det är den högste domaren, som anlägger så helt andra synpunkter än fariseén. Om den sistnämnde nu ser sig med Jesu ögon, får han plötsligt märka att det är han som är den som har orätt och som bör skynda sig att söka förlikning.

Det bör vid en utläggning av denna text kanske erinras om att »säga» (»säga» 'du odåga' eller 'du dåre') i bibliskt språkbruk i sådant sammanhang innefattar såväl »säga högt» som »säga tyst», alltså även det slags 'tal' som i nutida språk mest kallas att 'tänka'. Att 'tänka' illa om sin broder är naturligtvis oftare värre än att säga det högt till honom, ty det förra blir gärna mera inbitet, växer sig djupare in.

Självklart erinras om att den fariseism som det är fråga om, här som annars inte är någon specifikt judisk företeelse. Att det varnas för den beror ju tvärtom på att den har så lätt att uppkomma i alla fromma sammanhang, inte minst de kristna.

Matt. 17:1-8 (Förkl.d.).

Perikopen om Kristi transfiguratio har tydligen en mångfald av innebörder koncentrerade i en mycket sparsam skildring. Denna transfiguratio fick skådas endast av de tre närmaste apostlarna. Men dessa möttes av det gamla förbundets främsta representanter. Kristi härlighet, en hemlighet för världen, uppenbarades för det gamla och nya förbundets representanter, därmed representanter för alla jordiska tidsåldrar. Ty uppenbart är att dessa avses som representanter, och därmed som förmedlare till andra. Genom dessa tre apostlars ögon hade de övriga apostlarna sedermera tillgång till samma hem-

lighet och överlämnade den åt församlingen. Genom Ordet blev den en tillgång för de troende i alla tider.

Det anges också, att apostlarna med anblicken av Kristi förklaring fick en förnimmelse av sitt urhem, sitt rätta hem och ursprung. Hos den förklarade Kristus är de omedelbart i det Ljus, som motsvarar deras eviga andes minne och aning om den gudomliga värld i vilken människan en gång insatts och från vilken hon utgått. Detta anges med orden »det är gott för oss att vara här». — Transfigurationen var emellertid också förbunden med en proklamation om Jesus såsom den »älskade Sonen» och en kallelse till apostlarna att »lyssna till honom». Detta är något som går utöver den nyssnämnda uppenbarelsen: ty nu blir apostlarna »förskräckta», d.v.s. gripna av den bävan som förnims inför det heliga. Men när de hämtade sig från denna bävan var synen försvunnen, utom att Jesus var hos dem. Genom att Kristus sålunda proklamerats inför apostlarna i lagens (Moses) och profetians (Elias) närvaro, är hans ord hädanefter lag för dessa utvalda. Men detta innebär också och framför allt ett uppdrag till dem. Även i detta är de representanter; inte bara som enskilda individer får de tillsägelsen att »lyssna till Honom» utan detta är något som anger regeln och sättet för uppfyllandet av deras kommande uppdrag i världen. I uppdraget som Kristi sändebud skulle de alltid behålla de orden för sitt inre öra: »Lyssna till Honom.» Det innebär: »Honom skall ni höra, till Hans röst och bud och ledning skall ni lyssna, inte till det som är klokt i världen och inte till era egna mänskliga uträkningar.»

Jfr 2 Mos. 24:1-18, 34:28-35. Genom den högtidliga proklamationen av orden »lyssna till honom» hade den med Gamla testamentet så väl förtrogna apostlaskaran och urkristna församlingen tydligt förnummit uppfyllelsen av de profetiska orden i 5 Mos. 18:15: »Herren, din Gud, skall låta uppstå åt dig en profet bland ditt folk, av dina bröder, en som är lik mig. Honom skall ni lyssna till.»

Matt. 7:15-21 (8 e. Tref.).

Det är anmärkningsvärt hur Jesu ord om frukten och trädet i senare användningar glidit över till att betyda raka motsatsen till den mening de har i sitt ursprungliga sammanhang. Man tolkar dem som om Jesus hade sagt: Se på människans yttre handlingar och allmänna uppförande, därav kan du veta hurdan hon är! Detta är alldeles uppenbart precis raka motsatsen till vad Jesus säger. Ty han talar om sådana som kommer klädda som får, fastän de i sitt inre är rovlystna vargar. Och dessa *fårakläder* är just de yttre handlingarna, det yttre uppförandet. Dessa yttre handlingar och yttre uppförande är inget annat än fårakläder, som alltså ingalunda visar utan tvärtom döljer det inre, verkligheten, hurdan »trädet» är. Det är inte de handlingar, det »väsende», det sätt som människan medvetet visar utåt, det är inte hennes förträffliga, goda gärningar, hennes principfasta uppträdande, som är den frukt som röjer hennes »väsen».

Utän ordet om trädet och frukten vill ju säga: Detta yttre framträdande är inga frukter; ty en ond människa kan aldrig frambringe goda frukter. Hur mycket hon än försöker, så förblir hon endast törne och tistel. Och även om hon vill göra det som är gott, så gör hon inte den himmelske Faderns vilja, hon gör inget gott, ty hon är ett ont träd, en ond och hård människa även i sin gudsfruktan, en förhärdad, självisk, hatisk och ondskfull varelse.

»På deras frukt skall ni känna igen dem» betyder alltså: »På något helt annat än deras uppförande, deras 'fårakläder', skall ni känna igen dem, nämligen på om det kommer något verkligt gott eller endast ont *ifrån* dem.» En verkligt god människa sprider nämligen gott omkring sig, ljus, värme, uppmuntran, hopp. Det är inte sådant som denna människa själv räknat ut att hon skall *utföra*, men det förnims som verkningar av

hennes väsen. En ond människa, en »ulv i fårakläder», hur 'helig' hon än må vara i sitt sätt och hela sin verksamhet, kommer däremot alltid att vara omgiven av onda verkningar. Ty hon är ju med all sin godhet i den Ondes, »den glupande ulvens», tjänst och är själv en rovlysten varg, betänkt endast på egen ära och egen fördel.

Jesus varnar för dessa typer. Ty de kan verka som falska profeter, som förför med sin gudaktighet. Dels kan de förföra genom att de ger en falsk bild av vad gudsfruktan är, men dels framför allt genom att de förstår att tillkämpa sig makt och inflytande, inte minst inom Guds församling, och kan bli till förförelse genom att »fåren», även sedan dessa upptäckt deras ulvnatur, inte vågar annat än lyda dem och därmed drivs bort från lydnaden för sin rätte herde. Ordet om trädet och frukten hör på det närmaste samman med ordet om nya födelsen. Den »gamla människan», det »gamla väsendet», förblir ett ont träd, och endast genom att det nya livet tänds blir det ett gott träd, som kan och måste bära goda frukter — i enlighet med Faderns vilja.

Luk. 16:1-8. (Villicus. 9 e. Tref.).

Själva liknelsen om den förskingrande förvaltaren är en bild ur livet, vars olika drag inte innebär någon svårighet. Men liknelsens hänsyftning är ju så mycket svårare.

Med den rike mannen, ägaren till det förvaltade, är väl åsyftad den orättfärdige mammon, världen, representerad av världens furste. Det är därmed sagt att ingen människa äger något själv. Hon är endast förvaltare. Har nu en man mycket av den orättfärdige mammons goda är han ändock att anse som endast en förvaltare av detta. Ytterst är väl allt i den Högs-tes ägo, och han skulle sålunda betraktas som en förvaltare åt Honom. Men den speciella form eller det särskilda område av det jordiska livets kraftspel som heter mammon — denna ge-

nom illusioner hopade makt — är i världsfurstens närmaste våld. Den rike »tjänar mammon», inte Gud, och han tjänar mammon bara som en förvaltare av dennes 'orätrådiga goda'. Mammon — eller världsfursten — har alltså liksom uppsyn över honom och det gäller givetvis för den rike i hans egen-skap av förvaltare att förvalta egendomen i *ägarens, husbondens, intresse*. Den rike står alltså under kontroll att han förvaltar rikedom i enlighet med mammons fordringar, alltså i enlighet med rikedomens, penningens, egen inneboende onda tendens. En rik man som inte förvaltar sin rikedom enligt dess inneboende krav — hårdhet, övermod, snikenhet, hänsynslöshet, förakt för alla andra värden, maktlystnad — han är en *ohederlig* förvaltare åt mammon eller världsfursten, han förskingrar för denne. Han blir därför förr eller senare avsatt från sin förvaltning. Emellertid befordrar tjänsten hos världsfursten utveckling av en klokhet — till själva den 'ekonomiska' begåvningen hör klokhet, inte visdom visserligen, men den sluga listigheten som ger förmåga att klara oväntade och nya problem och situationer. Så finns även sådana rika som har den klokheden att de avsätter en del av rikedom, eller den makt de fått i sin hand, till ändamål som går utanför världsfurstens eller mammons område: de »förskingrar» för mammon genom att avsätta något till barmhärtighetsverk, till religiösa ändamål e.d. Inför den nalkande räkenskapsdagen — om inte förr så inför döden, ty onekligen kan ingen ta med sig den minsta del av sin eller någon annans pengar eller därpå grundade makt till någon tillvaro på andra sidan döden — inför den annalkande döden söker den för mammon förskingrande förvaltaren göra en riktigt grundlig förskingring genom att hjälpa så många som möjligt av dem som kan tänkas stå i den Högste Herrens, evighetens Herres tjänst — sådana som naturligtvis därför är »skuldsatta» till mammon. Därmed räknar han på att »man skall ta emot honom i sina hem», sedan han

inte längre har sin förvaltarsyssla hos mammon, d.v.s. sedan han flyttat över till en tillvaro på andra sidan döden. Den som — såsom han hoppas — skall uppta honom är den Herre som råder över dessa förhållanden, och vars ynnest han tänker sig ha förskaffat sig genom att hjälpa dem som hör honom till. Husbonden, d.v.s. världsfursten eller mammon, som förstår sig på klokhet, ger också denna uträkning sitt erkännande: han berömmar den ohederlige förvaltaren för att han handlade klokt.

Vid bedömandet av denna klokhets räckvidd och innebörden av handlingssättet har man att jämföra sådana andra yttranden av Jesus som detta: »Ingen kan tjäna två herrar. Ni kan inte tjäna både Gud och mammon», eller ordet till den rike ynglingen: »Sälj allt vad du äger och dela ut ...» »Förvaltaren» måste helt ha uppgivit varje, även den mest fördolda, förbindelse med den herre vars tjänst han lämnar, i synnerhet den som består i hågen, den hemliga lusten till det som en sådan förvaltarsyssla har att befatta sig med.

Luk. 19:41-47 (10 e. Tref.).

Tydligt är, att evangelierna som ett framträdande drag i Jesu förkunnelse bevarar hans påpekande av den förblindelse som kan få makt med det jordiska livets människor, inte minst med dem som annars varit i besittning av stor list och förslagenhet i jordiska ting och förmått klokt räkna med alla möjligheter och utnyttja alla situationer. Denna förblindelse medför att de inte, trots sin klokhet, kan se sådana tidens tecken som är alldeles uppenbara, och blindheten blir särskilt grundlig och påtaglig inför en nära förestående stor katastrof. I denna situation befinner sig de ledande i det folk hos vilket Jesus utfört sina stora gärningar. Vid denna tidpunkt går de mot en stor katastrof, förstörelsen av det de hade som det heligaste, men den nalkande katastrofen såg de inte. De menar sig leva i frid, de vill ha frid, och de vill framför allt inte oroas i sin själ

eller för sitt andliga väl. Därför säger Jesus i smärta över denna blindhet: »Tänk om du i dag hade förstått, också du vad som ger dig verklig frid.» Denna förblindelse har ju ofta upprepat sig i historien. Inför den största katastrof ses den största blindhet, den mest ofattbara säkerhet. Dessa Jesu ord står givetvis inte som något som bara angick den långt avlägsna tid då de yttrades, utan de står som en typisk varnande maning till alla tiders människor. Och den katastrof som här skildras i Jesu förutsägelse och som så obönhörligt inträffade, den är ju typisk för andra senare inträffade katastrofer, men inte endast för yttre historiska katastrofer, inte ens sådana som inneburit ett helt folks förintelse, utan främst och ytterst för den största av alla katastrofer, den andliga katastrof som följer på den andliga förblindelsen — då man inte besinnar vad som ger verklig frid, och värst då denna förblindelse är allmänt utbredd i tider av religiöst förfall.

Men de som ännu ser får då av Jesu ord varningen att inte låta sig ryckas med av förblindelsen. »I tider av förfallen kristendom» säger en av de gamla lärarna »utmärker sig en kristen genom ett aldrig vacklande förtroende för Jesu makt och Jesu nåd. Jerusalem föll, men därmed icke Jesu allsmåttige barmhärtighet.» »Om än bergen viker bort och höjderna vacklar, så skall min nåd inte vika från dig och mitt fridsförbund inte vackla» [Jes. 54:10].

Luk. 18:9-14 (11 e. Tref.).

Det torde vara viktigt att behålla i sikte att fariseismen inte befinner sig på en låg plats i de mänskliga moralernas mänskliga värdeskala. Den judiska fariseismen hade utarbetat en mycket hög moral, den högsta mänskliga moral, och levde i en förnuftig, upphöjd, förädlad gudsdyrkan. Det torde vara så, att t.ex. en modern kristen orienterad människa, som fick Jesu samtids människor och händelser rullade fram för sin blick

och sitt öra, inte alls skulle uppfatta fariséerna som annat än högst upphöjda och rättsinniga människor, i själva verket som ideal för kristna människor. Det är inför *Jesu* blick, mätta med *Jesu* måttstock, som fariséernas religion och moral — den högsta och finaste mänskliga moral — faller till korta. Och att dessa angrepp på fariseismen från *Jesu* sida finns så rikligt i evangelierna beror ju tydligen på att en fariseism skulle utbilda sig i kristenheten, i kristna samfund. Fariséen i templet skulle inte för mänskliga ögon ha framstått som vare sig själv-rättfärdig eller högmodig. Man lägger märke till att han *inte* åberopar någon *egen* förtjänst i sin bön och på grund av denna kommer med något krav. Detta gjorde inte heller en farisé. Det ansåg han naturligtvis lågt och förkastligt. Utan han gjorde just det som fariséen i denna *Jesu* berättelse gör: han *tackade Gud*. Han tackade *Gud* för att han var som han var, för att han blivit räddad undan världens syndaväsen. Det var *Jesus* som såg högmodet i detta. Och det är en fariseism som ligger och har legat så förrädiskt nära för alla »omvända» kristna: man känner sig oändligt tacksam mot *Gud* för att man blivit frälst undan det syndiga livet och för att man får leva med *Guds* barn. Endast *Jesus Kristus*, tycks det, kan se när i denna tacksamhet smyger sig in den tillfredsställelse som tar sig uttryck i de knappt utsagda tankarna: hur skönt att jag inte är som den eller den syndaren! Och därmed ligger ju redan nära att — i tackets form — uppräknade egna förträffligheterna och känna sig upphöjd. Och till den som så känner sig upphöjd är de orden riktade: den som upphöjer sig skall bli förödmjukad, men den som ödmjukar sig skall bli upphöjd» — nämligen av *Honom* som verkligen kan både förödmjuka och upphöja, den ende från vilken förödmjukelse och upphöjelse är av någon betydelse.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Luther om Ordet	113
Pastor <i>Martin Magnusson</i> : Något om exegetikens primära uppgift	123
Hovpred. <i>Bo Giertz</i> : Kvinna och man i ljuset av Guds ord	128
Teol. Doktor <i>Gunnar Rosendal</i> : Rättfärdiggörelsens och helgelsens mystik	149
<i>Hugo Odeberg</i> : Anteckningar till nytestamentliga texter	164

EREVNA. Redaktör: Teol. lic., Fil. mag. E. Starfelt. Lund.
Redaktionskommitté: Kandd. E. Albertson, G. Twegner och
T. Tykesson. Red. och utgivare: Prof. H. Odeberg, Lund.
Distributionschef: Kand. K.-G. Landström. Red. o. exp.:
Erevna, Fack 91, Lund. Postgirokonto nr 27 11 04. Erevna
Lund.

Lund 1946. Carl Bloms Boktryckeri A.-B.
Språkligt bearbetad 2002.